

PATRISTIK 21 (2020)

In illo tempore

Evangelieperikoper og kirkeår i Rom i 600-tallet

PROVST HOLGER VILLADSEN

Patristik udgives i samarbejde med Forum for Patristik
Redaktion: Anders-Christian Jacobsen og Holger Villadsen

Seriens internetadresse: www.patristik.dk/Patristik.htm
Direkte adresse for nr. 21: www.patristik.dk/Patristik21.pdf

Alle rettigheder tilhører forfatteren

ISBN 978-87-970777-1-9

Publiceret juli 2020

RESUME

Evangelieperikoperne i den danske alterbogs første tekstrække har for de flestes vedkommende rødder tilbage til den oldkirkelige eller tidligt middelalderlige tradition i Rom. Det ældste bevarede dokument fra denne gamle romerske tradition er en liste over evangelieperikoperne i et håndskrift fra Würzburg. I artiklen beskrives hovedtræk i kirkeår og evangelielæsninger, sådan som det var i Rom i 600-tallet ifølge håndskriftet fra Würzburg. Det oldkirkelige kirkeår omfattede mange flere dage end det nuværende danske kirkeår. Der spørges til sidst, om der er vigtige sammenhænge og forløb, der er gået tabt i reformationstidens reduktion af det oldkirkelige perikopesystem.

INDHOLD

Indledning	3
Håndskriftet fra Würzburg	4
Kirkeåret	7
Stationskirkesystemet	9
Forskellige kategorier af dage	11
Kalenderfaste dage	12
Søndage	14
Vigilier og oktaver	18
De fire tamperuger	19
Hverdage	21
Sammenhænge og forløb	24
Afslutning	27
Bilag	
1: Oversigt over evangelie-listen fra Würzburg	29
2: Bibelsk indeks over evangelielæsninger	37
3: Evangelielæsningerne i første tekstrække	44
4: Bibliografi	50

In illo tempore

*Evangelieperikoper og kirkeår i Rom i 600-tallet*¹

PROVST HOLGER VILLADSEN

Indledning

Evangelieperikoperne i første tekstrække i folkekirkens alterbog går for de flestes vedkommende tilbage til oldkirkelig praksis i byen Rom. Sådan har det været i Danmark siden reformationen, og *Den Danske Alterbog* fra 1992 ændrede ikke afgørende på den situation.

I den første danske alterbog efter reformationen, Palladius' alterbog fra 1556, er der eksempelvis 73 søn- og helligdage i kirkeåret. Hvis evangelieperikoperne på disse 73 søn- og helligdage sammenlignes med de tilsvarende dage og perikoper i den oldkirkelige kilde som er grundlaget for denne artikel, evangelie-listen fra Würzburg, viser det sig, at der er 55 dage i kirkeåret, hvor evangelieperikoperne er de samme. Det er altså langt de fleste dage og en meget markant overensstemmelse. For det meste er afskæringerne helt de samme, men der er i sammentællingen også medregnet nogle dage, hvor der er forskelle i perikopeafskæring.

Der er dog også forskelle på de to kilder. Den mest markante forskel er, at den oldkirkelige liste omfatter mange flere dage i kirkeåret end den danske alterbog. Den oldkirkelige liste omfatter 252 numre (gudstjenester), mens Palladius' alterbog kun har 73 dage i kirkeåret. Der er i store træk to årsager til, at den oldkirkelige liste har mange flere evangelieperikoper. Den ene årsag er, at der er et stort antal kalenderfaste helgendage, mere end 60. Den anden årsag er, at der er mange gudstjenester på hverdage. De fleste uger har mindst to guds-

¹ Bearbejdet version af foredrag ved seminar i Forum for Patristik den 27. januar 2020 i København. Den oprindelige karakter af mundtligt foredrag er opretholdt i hovedtræk, men der er i denne version i begrænset omfang tilføjet tekstnoter og fodnoter. Ved foredraget var der omdelt et handout med en oversigt over kirkeår og evangelieperikoper i håndskriftet fra Würzburg. Det er i denne internetversion erstattet af bilag 1. Desuden er der her tilføjet et bilag 2, som er et indeks over evangelieperikoperne, et bilag 3, som er en redegørelse for forholdet mellem *Den Danske Alterbog* fra 1992 og evangelieperikoperne i håndskriftet fra Würzburg, samt et bilag 4, som er en bibliografi over kilder og litteratur.

I noterne henvises til litteratur og kilder i forkortet form (forfatternavn og udgivelsesår). Fuldstændige bibliografiske oplysninger findes i bilag 4. Overskriften på denne artikel, »In illo tempore«, er de ord, som evangelielæsningen normalt blev indledt med, i hvert fald helt tilbage til 800-tallet og måske endnu længere tilbage. Men det er ikke en vending, der anvendes i Würzburg-håndskriftet. Se Klauser 1935, 2.

tjenester på hverdage, onsdag og fredag. Nogle uger har gudstjenester på alle hverdage bortset fra torsdage. Det gælder eksempelvis ugerne forud for påske. I alt er der 116 hverdage på den oldkirkelige liste, mere end det dobbelte af søndagene.²

Umiddelbart det mest interessante er overensstemmelsen mellem den oldkirkelige liturgi og den danske liturgi. Og det er da også et påfaldende eksempel på en oldkirkelig tradition, der fortsat lever videre i aktuel praksis.

Når man tidligere på dansk grund har beskæftiget sig med kirkeåret og evangelieperikoperne, har man derfor interesseret sig mest for overensstemmelserne og taget udgangspunkt i den danske alterbog. Det har betydet, at man i det oldkirkelige kirkeår stort set kun har interesseret sig for søndagene og de helligdage som vi har bevaret i Danmark, men mere eller mindre set bort fra alle de andre dage.

I denne artikel vil min tilgang være en anden. Jeg vil prøve at beskrive hovedtræk i kirkeår og evangelielæsninger, sådan som det foreligger i den ældste bevarede repræsentant for den oldkirkelige tradition bag vores gamle tekstrække, nemlig evangelie-listen fra Würzburg. Efter alt at dømme afspejler dette håndskrift situationen i Rom i 600-tallet.

Selv om emnet for artiklen altså er den oldkirkelige kildetekst og den oldkirkelige liturgi i Rom, vil jeg i et vist omfang sammenligne med dansk liturgi, sådan som den udviklede sig efter reformationen, og det kan ikke helt undgås, at mine spørgsmål og sammenligninger bliver påvirket af de senere danske forhold.

Formålet med artiklen er ikke at komme med et selvstændigt bidrag til det romerske perikopesystems historie, men at belyse relationen mellem den oprindelige oldkirkelige ordening og ordningen i Danmark efter reformationen. Og til dette formål er det tilstrækkeligt at koncentrere opmærksomheden om et enkelt repræsentativt håndskrift.

Håndskriftet fra Würzburg

Selve håndskriftet, *Codex Romanus Wirziburgensis*, er fra 700-tallet og afspejler forholdene i Rom i midten af 600-tallet. Det er muligvis

² Der henvises til bilag 1 med en oversigt over kirkeår og perikoper i evangelie-listen fra Würzburg (se side 29-36). I forbindelse med foredraget i Forum for Patristik havde jeg udarbejdet et handout i tabelform, hvor der til sammenligning var tilføjet en fjerde spalte med navnene på kirkeårets søn- og helligdage fra Palladius' alterbog 1556 samt de tilhørende evangelieperikoper. Denne oversigt kan fortsat findes på min private hjemmeside: www.sejrupvilladsen.dk/LN-18.pdf. Den er måske mere overskuelig end bilag 1.

kommet til Würzburg i Tyskland via England, men har ellers opholdt sig i Würzburg hele tiden.

Når jeg har valgt at holde mig til dette håndskrift, hænger det blandt andet sammen med, at jeg har brugt håndskriftet i tidligere. I 2006 holdt jeg i Forum for Patristik et foredrag om gammeltestamentlige læsninger og epistellæsninger ifølge håndskriftet fra Würzburg. I 2009 blev foredraget i meget omarbejdet form publiceret i internettidsskriftet *Patristik*: »Würzburger Comes – en brik til historien om første tekstrække«.³

Men Würzburger-håndskriftet er ikke et tilfældigt valg. Håndskriftet er den ældste repræsentant for det perikopesystem, som var i brug i dansk middelalder og som fortsatte i reduceret form efter reformationen i 1500-tallet. Der er mange andre håndskrifter af samme type, og der er en lang historie, der leder frem til de middelalderlige missaler. Denne historie springer jeg over i denne sammenhæng og nøjes med som eneste oldkirkelige kilde at bruge listen over evangelielæsningerne i håndskriftet fra Würzburg. Der findes ikke ældre liturgiske kilder til evangelielæsningerne i romersk liturgi. I et vist omfang kan man udlede noget af prædikener, fx af Gregor den Store, men det bringer os ikke meget længere tilbage i tiden.⁴

Listen fra Würzburg med evangelieperikoperne blev udgivet i 1911 af G. Morin: »Liturgie et basiliques de Rome au milieu du VIIe siècle d'après les liste d'evangiles de Würzburg«. Den har været kendt længere, men dette er den første egentlige udgivelse. I bilag 1 til denne artikel er der en oversigt over kirkeår og evangelieperikoper på grundlag af Morins udgivelse.

Håndskriftet er også brugt af Theodor Klauser i hans grundige registrering og udgivelse af håndskrifter med lister over romerske evangelieperikoper i en bog fra 1935: *Das römische Capitulare Evangeliorum. Texte und Untersuchungen zu seiner ältesten Geschichte*. Der er ikke efterfølgende kommet noget, der er bedre. Her indgår Würzburg-håndskriftet i den ældste type sammen med syv andre håndskrifter. Han kalder typen for II (det græske P) og regner med, at den viser forholdene i Rom omkring år 645.⁵

³ I denne artikel er der uddybende information om håndskriftet og litteraturen om håndskriftet. Se Villadsen 2009, 5-7 = Villadsen 2010, 132-134.

⁴ Hvis man ønsker at læse nærmere om perikopesystemer generelt kan henvises til Kunze 1947, Kunze 1955 og Martimort 1992. Vedr. romersk perikopesystem kan henvises til Rother 1839, Ranke 1847, Beissel 1907, Frere 1934, Klauser 1935, Willis 1968 og mange artikler af Chavasse. En oversigt over kirkeår og evangelieperikoper i Gregor den Stores evangeliehomilier kan findes i Beissel 1907, 61-65.

⁵ Udgaven af type II (Pii) findes Klauser 1935, 13-46. Indledende bemærkninger til typen og de anvendte håndskrifter findes s. 1-12.

Senere hen er der kommet en facsimile-udgave af håndskriftet fra Würzburg, og på internettet kan man nu se en skannet version af håndskriftet på hjemmesiden for Universitetsbiblioteket i Würzburg.⁶

Håndskriftet er kun en liste over kirkeårets evangelieperikoper. Selve evangelieteksterne er der ikke; de har skullet findes og læses i et evangeliehåndskrift. Og listen omfatter kun evangelieperikoper; der er ikke epistelperikoper eller andre tekster.

Listen indeholder først en angivelse af, hvor vi er henne i kirkeåret, hvad dagens navn er, eller hvad anledningen til gudstjenesten er. I en del tilfælde indeholder den derefter en angivelse af, hvilken kirke i Rom gudstjenesten skulle holdes i – de såkaldte stationskirker. Dernæst følger evangelistens navn, en kapitelangivelse efter et ældre system, samt evangelieperikopens begyndelsesord og slutningsord.

Som et eksempel anføres nr. 1 på listen. Det er den første af tre gudstjenester til Jesu fødsels dag, den 25. december:

In natale domini ad sca. Maria Maiore lec. sci euangeli secundum Lucam kapitulus III. Exiit edictum a Cesare Augusto usq. pax hominibu. bonæ uoluntatis.

Først anføres dagens navn eller anledningen til gudstjenesten: »In natale domini«. Derefter kommer navnet på den aktuelle stationskirke, som er Santa Maria Maggiore: »ad sca. Maria Maiore«. Så følger navnet på evangeliet og det kapitel, som udgør dagens perikope: »lec. sci euangeli secundum Lucam kapitulus III«. Kapitelallet følger ikke det nugældende system, men et ældre system. Så følger evangelieperikopens begyndelsesord: »Exiit edictum a Cesare Augusto«, og efter »usq.« anføres perikopens slutord.

Håndskriftet fra Würzburg (M.p.th.f.62) indeholder tre lister: 1) En liste over kirkeårets dage, 2) en liste over kirkeårets epistelperikoper (heriblandt også gammeltestamentlige perikoper) og 3) en liste over kirkeårets evangelieperikoper. De tre lister er skrevet med samme hånd, men er til dels uafhængige af hinanden. De har ikke helt den samme opbygning af kirkeåret, så man kan ikke uden videre på alle dage i kirkeåret kombinere epistel og evangelium.

Jeg gør ikke i denne sammenhæng noget forsøg på at gå længere tilbage i tiden end til midten af 600-tallet, den tid som afspejles i

⁶ Se *Comes Romanus Wirziburgensis* (Graz 1968) og Virtuelle Bibliothek Würzburg. <http://vb.uni-wuerzburg.de>.

Würzburger-listen. Listen er ikke opstået ud af ingenting på dette tidspunkt. Det romerske perikopesystem har en historie, der går længere tilbage i tiden. Men det er en historie, som vi kun i begrænset omfang har kilder til, og som vi på mange punkter ikke kan vide noget sikkert om.

Evangelie-listen indeholder for mange af gudstjenesterne oplysning om, i hvilken kirke gudstjenesten skulle foregå. Listen indgik oprindeligt i en stationskirkeordning i byen Rom, hvor de pågældende kirker findes. I Würzburg har de ikke kunnet bruge oplysningerne om de romerske kirker til ret meget, men alligevel har man bevaret oplysningerne om stationskirkerne i håndskriftet fra 700-tallet. Det samme gælder efterfølgende udgaver af *Missale Romanum*, helt op i 1900-tallet.

Kirkeåret

I forhold til evangelie-listen fra Würzburg giver det god mening at tale om et kirkeår, selv om ordet og begrebet ikke bruges. Der er evangelieperikoper til de fleste af de fester, som vi kender fra senere, og der er tekster til alle (eller næsten alle) søndage i et helt år. Desuden er der tekster til alle årets helgendage og til mange hverdage.

Perikopesystemet er tydeligt beregnet til at fungere inden for et år, og til at gentages i samme form år efter år. De fleste evangelieperikoper bliver kun brugt én gang i løbet af et år. Der er nogle undtagelser, men det vedrører for det meste kun helgendage; det vedrører normalt ikke kirkeårets store fester eller søndagene eller hverdagene.

Evangelie-listen begynder med Jesu fødsels dag, den 25. december (nr. 1-3). Ugerne forud for Jesu fødsels dag er anbragt i slutningen af listen. Her finder man den forudgående vigilie, aftenen den 24. december (nr. 245), og fire søndage før Jesu fødsel. Man tæller ned til Jesu fødsels dag: 4, 3, 2, 1 (*ante natale domini*, nr. 238-241), og bruger ikke ordet »advent«.

Der er dog ikke tale om nogen egentlig markering af kirkeårets begyndelse eller afslutning. Den ville i givet fald også komme til at ligge et meget mærkeligt sted, nemlig mellem Jesu fødsels dag og den forudgående vigilie, der leder op til fødselsdagen. Man havde ikke dengang i 600-tallet et begreb om et 'kirkeår' på samme måde som vi har i dag, men et eller andet sted skulle listen jo begynde.

Næste fikspunkt i kirkeåret er teofani, den 6. januar (nr. 10), med evangelieperikopen om de vise mænd. Efter teofani er der evangelieperikoper til hele ti uger. Den første søndag har nr. 11 og den sidste søndag har nr. 50 i oversigten. Det er mindst fire uger for meget.

De fleste af ugerne i denne periode har også tekster til nogle af hverdagene, især onsdag, fredag og lørdag.

Den næste store blok relaterer sig til påskedag (nr. 92). Den begynder ni søndage før påske (septuagesima, nr. 51) og slutter med 2. søndag efter pinse (nr. 140). Efter quadragesima søndag (nr. 56) er der et ret intensivt gudstjenesteprogram frem til påske. Her er der gudstjeneste på næsten alle dage. Det er kun få dage, der er gudstjenestefri. Markant blandt de gudstjenestefri dage er anden søndag efter quadragesima (nr. 62). At søndagen er gudstjenestefri skyldes formentlig, at den følger efter en tamperlørdag med et intensivt program (in XII lec., nr. 61). Torsdag i ugen før påske (vores skærtorsdag) har heller ikke nogen evangelieperikope. I stedet anføres, at man på den dag indvier den hellige olie (nr. 89).

Fikspunkterne i forhold til ugerne i den sidste del af kirkeåret er tre kalenderfaste helgendage:

- 29. juni: Apostlene Peter og Paulus (nr. 142)
- 10. august: Laurentius (nr. 173-174)
- 14. september: Cyprian (nr. 198).

Efter apostlene Peter og Paulus den 29. juni er der syv uger (nr. 144-168). Det er fuldt tilstrækkeligt til at komme frem til 10. august med Laurentius. Efter Laurentius er der fem uger, som fører frem til 14. september med Cyprian (nr. 181-199). Efter Cyprian er der syv uger, som rækker frem til slutningen af oktober eller begyndelsen af november (nr. 203-233). Der mangler et par uger for at nå helt frem til de fire uger før Jesu fødsel.

Nedtællingen til Jesu fødsels dag starter i slutningen af november eller begyndelsen af december. Her er der fire søndage, som tælles i forhold til den 25. december, Jesu fødsels dag (nr. 238-241). Den sidste hele uge i denne periode er en tamperuge med gudstjenester på hverdagene onsdag, fredag og lørdag (nr. 242-244).

Der er et permanent praktisk problem med at disponere dagene i kirkeåret, fordi nogle af dagene er kalenderfaste, fx Jesu fødsels dag, og andre dage flytter sig en måneds tid frem og tilbage i kalenderen, afhængig af hvornår det er påskesøndag. På flere punkter har evangelie-listen fra Würzburg (og de andre tilsvarende gamle dokumenter) valgt nogle løsninger, som afviger fra den model, der senere blev den almindelige.

Så selv om kirkeåret ifølge Würzburg-listen i de grundlæggende træk er den samme som i de danske alterbøger efter reformationen, er der også nogle forskelle.

Søndagene og ugerne i det meste af sidste halvår (juli, august, september, oktober og november) ligger ret fast i forhold til den almindelige kalender. De kan maksimalt rokke en uge frem og tilbage, ligesom fx adventssøndagene i vores kirkeår. Og antallet af søndage og uger ligger også næsten fast.

Det har til konsekvens, at den bufferzone, der er brug for imellem de bevægelige søndage efter påske og de relativt mere kalenderfaste søndage, kommer til at ligge i juni måned efter pinse og forud for 29. juni. Og det betyder endvidere, at det ikke er muligt uden videre at trække forbindelseslinjer mellem de danske alterbøgers første fire søndage efter trinitatis og perioden lige efter pinse i evangelie-listen fra Würzburg.

Det der her er sagt om kirkeåret ifølge Würzburg-listen, vedrører i et vist omfang kun overfladisk kalenderteknik, men efter min vurdering skal man tage disse forhold med i betragtning, hvis man vil forsøge at forstå det oprindelige perikopevalg og kirkeår. Der er eksempelvis i det, vi nu kalder trinitatistiden, bedre muligheder for et samspil mellem helgendage og søndage.

Stationskirkesystemet

Evangelie-listen fra Würzburg er oprindelig beregnet til at blive brugt i byen Rom. Det fremgår blandt andet af, at der ved en del af gudstjenesterne er en angivelse af, i hvilken kirke gudstjenesten skulle holdes, eller mere præcist, hvilken kirke der den dag skulle have besøg af Roms biskop (paven). De pågældende kirker, som traditionelt kaldes »stationskirker«, er alle kirker i byen Rom, og der er ikke andre byer, som det passer på.⁷

Det er kun omkring en fjerdedel af gudstjenesterne, der har oplysninger om stationskirke. Den største koncentration findes omkring påske. Det begynder med septuagesima (nr. 51) og slutter med lørdag efter påskedag (nr. 98). I denne periode er der angivet en stationskirke for alle gudstjenesterne, og næsten alle kirkerne i Rom har mindst en stationsgudstjeneste i denne periode (se nærmere i bilag 1).

Desuden er der angivet en stationskirke i alle årets fire tamperuger. Og her følger det et fast mønster. Onsdag er stationskirken Santa Maria Maggiore (nr. 59, 127, 204 og 242). Fredag er stationskirken

⁷ Om stationskirkesystemet i Rom se fx Willis 1968, 1-87. En bredere monografi om emnet med inddragelse af liturgierne i Jerusalem, Rom og Konstantinopel er Baldovin 1987. Andre større byer i den vestlige kirke har forsøgt at efterligne stationskirkesystemet i Rom.

Apostelkirken (Santi Apostoli, nr. 60, 128, 205 og 243). Og lørdag er stationskirken Peterskirken (nr. 61, 129, 206 og 244).

Et andet mønster ser ud til at være, at gudstjenesterne på kirkeårets store dage blev henlagt til byens største og vigtigste kirker: Laterankirken, Peterskirken, Pauluskirken (San Paolo fuori le Mura), Laurentiuskirken (San Lorenzo fuori le Mura), Santa Maria Maggiore, Apostelkirken, og at de havde flere gudstjenester i årets løb. Mange af de mindre vigtige kirker havde derimod kun en enkelt stationsgudstjeneste i årets løb.

Formålet med stationskirkesystemet har formentlig været at markere enheden og fælleskabet i byen. Der var i tidens løb blevet bygget mange kirker i Rom, og byens biskop (paven) kunne kun være et sted ad gangen. Derfor udviklede man et system, hvor paven i årets løb kom rundt til de fleste af byens kirker. En væsentlig del af stationskirkesystemet var også, at der foregik en højtidelig procession i byens gader fra pavens bolig i Lateranet til den pågældende stationskirke. Dermed blev hele byen og offentligheden inddraget i begivenheden og gudstjenesten. En beskrivelse af en sådan procession kan findes i indledningen til den såkaldte *Ordo I* fra slutningen af 600-tallet.⁸

At dette stationskirkesystem er en del af evangelie-listen fra Würzburg giver mulighed for at lokalisere perikopesystemets geografiske oprindelsessted til byen Rom. Og det giver også mulighed for at afgrænse det kronologisk til midten af 600-tallet.

Måske kan stationskirkeordningen også bruges til at blive klogere på overvejelserne bag perikopevalget. Der er en mulighed for, at der i et vist omfang er en sammenhæng mellem perikopevalget og stationskirken den pågældende dag.

Perikopen til den første gudstjeneste på listen, nr. 1 til Jesu fødselsdag, er perikopen fra Lukasevangeliets kap. 2,1-14 om, at Maria føder Jesusbarnet. Her er det ret oplagt at bruge en Maria-kirke som stationskirke (sca. Maria Maiore).

På tamperlørdag i marts (nr. 61) er stationsgudstjenesten henlagt til Peterskirken, som det er tilfældet på de tre andre tamperlørdage. Her er en forbindelseslinje mellem stationskirken og evangelieperikopen fra Matthæusevangeliets kap. 17,1-9, som handler om forklarelsen på bjerget, hvor Jesus tog bl.a. Peter med sig op på bjerget.

⁸ En tekstkritisk udgave findes i Andrieu 1948, 67-108. En nyere monografi om *Ordo I* og om stationskirkesystemets betydning for byen Rom er Romano 2014; i et bilag findes både den latinske tekst til *Ordo I* og en engelsk oversættelse (Romano 2014, 229-248).

Langfredag, hvor dagens evangelium er lidelseshistorien ifølge Johannesevangeliet (nr. 90), er stationskirken Hierusalem (Santa Croce in Gerusalemme) med de relikvier fra korset i Jerusalem, som Konstantins mor, Helena, havde bragt med tilbage til Rom. Her er der også en klar forbindelseslinje mellem evangelieteksten og stationskirken.

Påskedag er stationskirken Maria Maiore (nr. 92). Dagens evangelieperikope er Markusevangeliet kap. 16,1-7, hvor tre kvinder, hvoraf to hedder Maria, kommer til den tomme grav påskemorgen. Sammenhængen er lidt overfladisk, men der er en form for sammenhæng.

Dagen efter, anden påskedag (nr. 93), er evangelieperikopen Lukasevangeliet kap. 24,13-35 om vandringsen til Emmaus, som slutter med at nævne, at den opstandne Herre er set af Simon. Og her er der måske en forbindelseslinje til, at dagens stationskirke er Peterskirken.

Tamperonsdag i december er stationskirken Maria Maiore (nr. 242), og dagens evangelium fra Lukasevangeliet kap. 1,26-38 handler om, at Maria modtager bebudelsen af Jesu fødsel. Igen et eksempel på en forholdsvis klar sammenhæng mellem perikopevalg og stationskirke.

Selv om der kan findes eksempler på mere eller mindre klare sammenhænge mellem perikopevalg og stationskirke, har jeg dog svært ved at finde det sandsynligt, at udgangspunktet har været en bestemt stationskirke på et bestemt tidspunkt i kirkeåret, og at man derefter har søgt efter en passende evangelieperikope til stationskirken.⁹ Derfor har jeg valgt i det følgende at se bort fra stationskirkerne, men oplysninger om stationskirkerne indgår i bilag 1 i samme form som i håndskriftet fra Würzburg.

Forskellige kategorier af dage i kirkeåret

Gudstjenesterne efter Würzburger-listen omfatter forskellige kategorier, som dog ikke anføres hver for sig, men i en rækkefølge, der hovedsageligt er kronologisk, men ikke kun kronologisk.

At der er forskellige kategorier fremgår af de ord og navne, der bruges på listen. »In natale« angiver en kalenderfast dag i kirkeåret.

⁹ I Willis 1968 er der et afsnit om »The Influence of Stations on the Liturgy« (s. 78-85). Hans eksempler er især hentet fra fastetiden, hvor stationskirkesystemet var mest udbygget. Jeg finder flere af hans eksempler på sammenhænge overbevisende, men jeg er ikke overbevist, når han indirekte forudsætter, at stationskirken var valgt, før man valgte bibeltjekster og tema til dagen. Det omvendte forekommer mig mere sandsynligt.

Det er normalt en helgendag, men vendingen bruges også om Jesu fødselsdag den 25. december. »Ebdomada« betegner begyndelsen på en ny uge, og den første dag i ugen er altid en søndag, selv om det normalt ikke anføres eksplicit, at der er tale om en søndag. »Feria« angiver en hverdag i den pågældende uge; hvilken ugedag det er fremgår af romertallet. Andre dage i kirkeåret kaldes vigilier eller oktaver.

Der anvendes ikke en fast skabelon i Würzburger-listen. Normalt er det ugen, der er den grundlæggende enhed. Men der er ikke mange uger, der har samme opbygning. Og listen begynder med en periode, hvor der slet ikke er angivet nogen ugeinddeling, nemlig perioden fra 25. december til 6. januar (nr. 1-10). Her er der kun kalenderfaste dage i kirkeåret.

Der er dog korte serier af uger, der tilnærmelsesvist har samme skabelon. Mest markant er her ugerne op til påske, hvor skabelonen er: søndag, mandag, tirsdag, onsdag, fredag og lørdag (se fx nr. 68-73). I denne periode er der ikke anført kalenderfaste helgendage.

Selv om jeg i denne artikel forsøger især at have fokus på sammenhænge, der rækker hen over de forskellige kategorier, kan det alligevel være formålstjenligt først at se på kategorierne hver for sig. Det er:

- Kalenderfaste dage
- Søndage
- Vigilier og oktaver
- De fire tamperuger
- Hverdage

Kalenderfaste dage (især helgendage)

I Würzburger-listen er der ret mange kalenderfaste dage, hvoraf de fleste er helgendage. Ifølge Klauser er der 68 ubevægelige eller kalenderfaste fester i kirkeåret for denne type evangelie-liste.¹⁰

I listen er der fx nr. 4, Stefans dag, den 26. december, eller nr. 14, Felix' dag, den 14. januar. På listen bliver helgendagene normalt indledt med ordene »In natale ...«, hvorefter der følger et navn. Dagen er årsdagen for pågældende helgens død. Der er ikke tale om pågældende helgens fødselsdag, men om dødsdagen.

¹⁰ Klauser 1935, 1-2. Heri er også medregnet bl.a. Jesu fødsels dag og teofani.

Karakteristisk for Würzburger-listen og de andre tilsvarende gamle lister er, at helgendagene er anbragt kalendermæssigt nogenlunde korrekt i den relevante uge – eller i hvert fald meget tæt på. Det kan nogenlunde korrekt lade sig gøre, fordi de fleste af årets uger kalendermæssigt er defineret i forhold til en bestemt dato: 25. december, 6. januar, 29. juni, 10. august eller 14. september.¹¹ Det er kun en mindre del af årets uger, der følger påsken. Det gælder fra septuagesima søndag (nr. 50) til anden søndag efter pinse (nr. 140).

Evangelieperikoperne til helgendagene ser ret klart ud til at være valgt tematisk med henblik på pågældende helgen og uden særlig hensyntagen til de omkringliggende søndage eller festdage. Der er måske nogle få undtagelser.

Hvis pågældende helgen er omtalt i Bibelen, fx er én af apostlene, vælges en perikope, hvor personen er omtalt. Hvis pågældende helgen er en senere martyr, vælges typisk en perikope, hvor Jesus taler om, at de der følger ham, skal udsættes for forfølgelse og død. Nogle eksempler:

1) Johannes fejres den 27. december (nr. 5). Evangelieperikopen er Johs. 21,19-24, som indeholder en samtale mellem Jesus og Peter om den discipel, som Jesus elskede. Perikopen er relevant i forhold til disciplen (og evangelisten) Johannes, men vedrører ikke direkte Jesu fødsel.

2) Vincentius fejres den 22. januar (nr. 33). Evangelieperikopen er Johs. 12,24-26, som handler om, at hvedekornet skal dø, for at det kan bære mange fold. Det er umiddelbart ret klart, hvad tanken er bag dette valg af evangelieperikope til en helgendag. Teksten bliver da også brugt til to andre helgendage, blandt andet til Laurentius den 10. august (nr. 172).

3) Tiburtius fejres den 14. april sammen med to andre helgener (nr. 100). Evangelieperikopen er Johs. 15,12-16, som blandt andet indeholder ordene: »Større kærlighed har ingen end den at sætte sit liv til for sine venner«. Perikopen bliver brugt på tre andre helgendage (nr. 135, 162 og 175). Igen er det umiddelbart forståeligt, hvad tanken er bag dette perikopevalg.

4) Agnes fejres den 21. januar (nr. 28). Her er evangelieperikopen lignelsen om de ti brudepiger, Matt. 25,1-13. Den samme perikope bliver også brugt til to andre kvindelige helgener: Agathe og Cæcilia (nr. 41 og 223).

¹¹ Chavasse 1982 opfatter sagen anderledes. Han ser de datofaste dage som udgangspunktet eller skelettet. Ind i dette datofaste skelet anbringes det bevægelige kirkeår med søndage og hverdage (s. 36). Historisk set er det måske mere korrekt.

Det vil føre for vidt at gennemgå alle helgendagene, men jeg har læst alle teksterne igennem i sammenhæng. Og min påstand er, at man så godt som altid kan finde en forholdsvis klar grund til, at pågældende perikope er valgt. Og der er ikke tilsvarende klare tilknytningspunkter til de omkringliggende søndage.

Der er dog en ret klar undtagelse, nemlig Peter og Paulus' dag den 29. juni (nr. 142). Evangelieperikopen handler om Peters bekendelse (Matt. 16,13-19). Dagen før er der en vigilie (nr. 141), hvor evangelieperikopen er samtalen mellem Jesus og Simon Peter ved Tiberias Sø (Johs. 21,15-19). Og ugen efter er der en oktav (nr. 146), hvor evangelieperikopen handler om Peter, der går på vandet (Matt. 14,22-33). Alle perikoper er evangelietekster, hvor Peter spiller en klar rolle. Det gør Peter også på 2. søndag efter pinse (nr. 140), som tilmed beskrives som søndagen før apostlene. Her er perikopen fortællingen om Peters fiskefangst og kaldelsen af Peter som discipel (Luk. 5,1-11). Det ligner en klar sammenhæng, hvor søndagsevangeliet er bestemt af en helgendag i nærheden.

Jeg vil ikke udelukke, at der kan findes andre eksempler på sammenhænge mellem helgendage og søndage. Det er jo fx markant, at mange søndage i sidste halvdel af året tælles i forhold til tre helgendage. Der kunne ligge mere i det end bare en kalenderangivelse. Men der er ikke meget, der tyder på det. Og jeg er tilbøjelig til at konkludere, at helgendagene normalt ikke indgår i et samspil med søndagene og de almindelige hverdage i kirkeåret. Den eneste indirekte sammenhæng er, at de perikoper der bruges til helgendage, ikke også kan bruges til søndage og hverdage, fordi perikoperne til de andre dage i kirkeåret normalt kun bruges én gang pr. år.

Søndage

I de danske alterbøger efter reformationen har søndagene udgjort grundelementet i kirkeåret. Men sådan har det ikke uden videre set ud i Rom i 600-tallet.

Udgangspunktet for kirkeåret har snarere været påsken med en tilhørende periode før og efter, de kalenderfaste helligdage, herunder især festen for Jesu fødsel og epifani, samt kalenderfaste helgendage, end det har været en komplet serie af søndage til et helt år.¹²

¹² Et vigtigt eksempel på et tidligt kirkeår er det gammelarmeniske lektionar fra Jerusalem fra 400-tallet. I dette perikopesystem indgår der kun 5 søndage i løbet af året, selv om der er bibellæsninger til mere end 70 gudstjenester i løbet af året. Se Villadsen 1989 = Villadsen 2010, 71-100, især s. 82.

I den anden perikopeliste i Würzburger-håndskriftet, epistel-listen, var der ikke perikoper til søndagene i den sidste del af kirkeåret, men de fleste af efterårets helgendage var på plads med de tilhørende perikoper. Rækken af søndage stoppede med niende søndag efter påskens oktav, lidt på den anden side af pinse. For resten af perioden frem til advent var der ikke perikoper beregnet til bestemte søndage. Der var kun et tillæg med en fortløbende liste over epistelttekster fra Paulus' breve uden nærmere angivelse af, hvornår de skulle bruges.

Når vi sammenligner med senere kilder kan vi se, at mange af perikoperne på epistel-listen senere blev brugt til søndagene i den periode, som vi kalder trinitatistiden.¹³ Det kan tyde på, at det er relativt sent fænomen i perikopesystemet, at der er en komplet række af søndage til hele kirkeåret.

Evangelie-listen ser ud til at være lidt senere end epistel-listen, og det er først i den lidt senere evangelie-liste, at der er en næsten komplet række af søndage. Den nogenlunde komplette række af søndage er måske først blevet etableret omkring år 600.

Der er i Würzburger-håndskriftet evangelietekster til 52 søndage:

- 10 søndage efter teofani, den 6. januar (nr. 11-50).
- 9 søndage før påskedag (nr. 51-92).
- 7 søndage efter påskedag (inkl. pinsesøndag, nr. 99-124).
- 2 søndage efter pinse (nr. 130-140).
- 7 søndage efter apostlenes dag, den 29. juni (nr. 144-168).
- 5 søndage efter Laurentius, den 10. august (nr. 181-199).
- 7 søndage efter Cyprian, den 14. september (nr. 203-233).
- Og til slut 4 søndage før Jesu fødsels dag (nr. 238-241).¹⁴

Det giver i alt 52 søndage, og det skulle jo sådan set være tilstrækkeligt til et helt år. Men systemet går ikke helt op. Der er ikke søndage mellem 25. december og 6. januar. Der er for mange søndage efter teofani. Der mangler nogle søndage til bufferzonen efter pinse og før 29. juni. Og der mangler også nogle søndage før 4. søndag før Jesu fødsels dag (1. søndag i advent). Måske er det ikke meningen, at man skal være så nøjeregnende? Og måske har der været regler for, hvordan ubrugte evangelietekster kunne bruges på andre søndage, der manglede en tekst, eller de har været til fri afbenyttelse?

¹³ Se Villadsen 2009 = Villadsen 2010, 129-179, især s. 140-143.

¹⁴ Würzburger-listen har en lakune til sidst, så de sidste numre (fra 232) er fra Klausers type Pii.

Jeg opfatter dog manglerne og uordenen som et udslag af, at vi har at gøre med et perikopesystem, hvor der er spor af ældre ordninger, og som ikke er udviklet på én gang, men over en længere periode. Nogle af elementerne går længere tilbage, måske til sidste halvdel af 300-tallet, hvor man i Rom begyndte at fejre Jesu fødselsdag den 25. december. Og andre af elementerne er nye og først kommet til i 600-tallet. Det vil jeg ikke gøre noget forsøg på at gå ind på i denne sammenhæng.

Hvis man ser på perikopevalget til søndagene, ser det generelt ud til, at evangelieteksterne er valgt tematisk til dagen eller perioden. Nogle gange er det helt oplagt, som fx til påskesøndag og søndagene før og efter. Andre gange er det noget vanskeligere eller nærmest umuligt at se begrundelsen for perikopevalget. For helgendagene er det for det meste ret gennemskueligt, hvad årsagen til perikopevalget har været, mens det ikke er tilsvarende umiddelbart gennemskueligt for alle søndagene. Men jeg formoder, at der har været en tematisk eller indholdsmæssig begrundelse for perikopevalget, selv om den ikke længere altid er umiddelbart indlysende.

Som et muligt alternativ til det tematiske tekstvalg kunne man tænke sig, at der var en form for *lectio continua*, hvor man læste teksterne i rækkefølge fra et bestemt evangelieskrift. Men det er der næsten ikke spor af – måske slet ingen.

Der er dog helt tydeligt, at Johannesevangeliet er det foretrukne evangelium i tiden omkring påske. Men der er ikke tale om nogen fortløbende serie af læsninger.

Johannesperikoperne begynder allerede i fastetiden, i tredje uge i fasten (fredag, nr. 72), og så fortsætter de ellers helt frem til pinsedag (nr. 124) og måske også pinsens oktav (nr. 130c). Johannesserien omfatter udover søndagene også de fleste hverdage i perioden. Der er kun nogle få undtagelser fra Johannesevangeliets dominans i denne periode. Lidelseshistorien bliver også læst efter Matthæus (nr. 85) og efter Lukas (nr. 88). Og opstandelsesberetningen bliver læst efter både Matthæus, Markus og Lukas.

Når så mange Johannestekster er brugt i denne periode omkring påske, bliver en konsekvens, at der ikke er så mange til rådighed i den øvrige del af kirkeåret, hvor evangelieteksterne normalt bliver taget fra de synoptiske evangelier: Matthæus, Markus eller Lukas. Efter pinsens oktav er der eksempelvis ingen Johannestekster i månederne juli, august, september og oktober. Den første er 7. søndag efter Cyprian, der svarer til 25. søndag efter trinitatis (nr. 233, Joh. 6,5-14).

Johannesevangeliet er også kun svagt repræsenteret i den første del af kirkeåret, fra Jesu fødsel og frem til tredje fasteuge, hvor den massive Johannesserie begynder.

I sidste halvår er der spor af en serie af først Lukasperikoper (nr. 163, 165, 168, 188, 191, 199, 203) og derefter en serie Matthæusperikoper (nr. 207, 212, 218, 222, 228). Men der er ikke tale om fortløbende serier til søndagene, hverken *lectio continua* eller banelæsninger.¹⁵ Så jeg fastholder min vurdering af, at der generelt vedrørende søndagevangelierne formentlig er tale om et tematisk tekstvalg til den enkelte søndag eller til den pågældende kirkeårsperiode.

Men der ser også ud til at være andre principper på spil end bare det at finde en evangelietekst, der tematisk passer til dagen og perioden. Dels er der et uformuleret princip om, at der skal være en evangelietekst til den enkelte gudstjeneste. Og en evangelietekst må normalt kun bruges én gang i løbet af et år, så der kan være tekster, der allerede er lagt beslag på. Og i et eller andet omfang ser der også til at være et princip om, at man i en bestemt periode kun eller fortrinsvis skal bruge tekster fra et bestemt evangelium. Disse supplerende principper begrænser valgmuligheden til den konkrete dag i kirkeåret og kan udløse nogle mindre klare valg. Så i detaljer er jeg meget tilbageholdende med at forsøge at komme med en forklaring på valget af de enkelte evangelieperikoper.

Evangelieperikoperne til kirkeårets søndage kan for det meste genfindes i de danske alterbøger efter reformationen. Men hvis man kun interesserer sig for søndagene, er det et ret uoverskueligt helhedsbillede, der viser sig i evangelie-listen fra Würzburg. Imellem de enkelte søndage er der i de fleste tilfælde anført en eller flere helgendage og et antal hverdage.

Hvad angår helgendagene er der efter min vurdering normalt ikke tale om nogen indholdsmæssig sammenhæng med søndagens evangelieperikope eller med kirkeårsperioden. Der er kun tale om en kalendermæssig sammenhæng. De pågældende helgendage kunne lige så godt være anbragt i en særskilt liste over kalenderfaste helgendage, sådan som man senere gjorde det i de middelalderlige misaler. Og jeg vil mene, at vi i denne sammenhæng normalt kan tillade os at se bort fra helgendagene.

¹⁵ 'Banelæsning' er beslægtet med 'lectio continua', men adskiller sig derved, at perikoperne ikke følger lige efter hinanden. Ved banelæsninger følger perikoperne rækkefølgen i det bibelske skrift, men der er passager, der overspringes.

Vigilier og oktaver

Derimod er der i Würzburger-håndskriftet to kategorier af dage, som man ikke kan se bort fra, når der er fokus på sammenhænge og forløb i kirkeåret, nemlig vigilierne og oktaverne. De pågældende dage er beregnet til at indgå i et sammenhængende forløb, vigilierne som optakt og oktaverne som opfølgning.

Vigilierne holdes aftenen før en særlig dag i kirkeåret og er med til at fremhæve pågældende dag. Og temaet er helt klart det samme for selve dagen som for den forudgående vigilie. I Würzburger-listen er der otte vigilier i løbet af kirkeåret:

- Før Jesu fødsel dag (nr. 245, den 24. dec.)¹⁶
- Før teofani (nr. 9, den 5. jan.)
- Før påskedag (nr. 91). Den kaldes sabbato sancto.
- Før Kristi himmelfarts dag (nr. 119)
- Før pinsedag (nr. 123). Den kaldes sabbato pentecosten.
- Før Johannes Døber (nr. 137, den 23. juni)
- Før apostlene Peter og Paulus (nr. 141, den 28. juni)
- Før Laurentius (nr. 172, den 9. aug.)
- Før Andreas (nr. 231, den 29. nov.).

Listen siger indirekte noget om, hvilke dage i kirkeåret der blev regnet for særligt vigtige, og på listen er der kun to søndage: påskedag og pinsedag.

Vigilien skal fremhæve og forberede den efterfølgende festdag. Og når man ser på perikopevalget, er det tydeligt, at der er tale om en tematisk sammenhæng imellem festdagen og den forudgående vigilie.

Påskedag handler evangeliet om Jesu opstandelse ifølge Markus (nr. 92, Mark. 16,1-7). Ved den forudgående vigilie hører man om det samme ifølge Matthæusevangeliet (nr. 91, Matt. 28,1-7), og vigilien ser ud til at indlede festdagen – ikke bare forberede den.

På Jesu fødselsdag hører man den 25. december om Jesu fødsel ifølge Lukasevangeliet samt i en noget andet vinkling efter Johannesevangeliet (nr. 1-3). Ved vigilien den 24. december, aftenen forud, hører man om Jesu fødsel ifølge Matthæusevangeliet (nr. 245, Matt. 1,18-21).

¹⁶ Som det fremgår af bilag 1 er der en lakune i Würzburger-håndskriftet her, men det kan regnes for næsten sikkert, at der har været en vigilie forud for Jesu fødsels dag.

På vigilien forud for pinsedag er evangeliet en perikope fra Johannesevangeliet, som går umiddelbart forud for perikopen til pinsedag (nr. 123 og 124, Joh. 14,15-21 og 14,23-31).

Oktaverne er en tilsvarende opfølgning af store festdage, men i Würzburger-listen er der kun fire festdage, der har en oktav. Også her er der tale om et tydeligt sammenhængende forløb mellem festdagen og oktaven otte dage senere. Det drejer sig om følgende:

- Oktaven efter Jesu fødsels dag, den 1. januar (nr. 8)
- Efter påskedag (nr. 99).
- Efter pinsedag (nr. 130c)
- Efter apostlene Peter og Paulus, den 6. juli (nr. 146)

Evangelieperikoperne til oktaverne er ofte perikoper, som handler om en begivenhed otte dage senere. Det gælder evangeliet til oktaven efter Jesu fødsels dag, som handler om Jesu omskærelse otte dage efter fødslen (nr. 8, Luk. 2,21-32).

Evangeliet til oktaven efter påskedag handler om, hvad der skete, da Jesu disciple atter var samlet otte dage efter opstandelsen påskedag (nr. 99, Joh. 20,24-31).

Evangelierne til de to andre oktaver er ikke tilsvarende knyttet en begivenhed otte dage senere, men der er i begge tilfælde, både pinsedag og aposteldagen, tale om evangelieperikoper, der tematisk er knyttet tæt til den forudgående festdag.

De fire tamperuger

I det romerske kirkeår i 600-tallet indgår der fire tamperuger, en i hver af de fire årstider (quattuor tempora):

- Foråret (marts): nr. 59, 60 og 61.
- Sommeren (efter pinse): nr. 127, 128 og 129.
- Efteråret (september): nr. 204, 205 og 206.
- Vinteren (december): nr. 242, 243 og 244.

Det er en romersk specialitet med tamperugerne, og mig bekendt indgår der ikke tilsvarende i andre liturgitraditioner. Men det ser ud til at være et gammelt element i det romerske kirkeår. De går i hvert fald tilbage til 400-tallet.

Tamperugen markeres på tre hverdage i løbet af en uge: onsdag, fredag og lørdag. Især lørdagen er markant og den dag, der tydeligst signalerer, at her er der tale om en tamperuge.

I evangelie-listen fra Würzburg skiller tamperdagene sig ikke meget ud. De har en noget tydeligere selvstændig profil, hvis man ser på epistel-listen, hvor der er en markant anderledes brug af gammeltestamentlige læsninger, især på lørdagene.¹⁷

At tamperdagene er noget særligt, fremgår dog i evangelie-listen indirekte af, at stationskirkerne ved tamperdagene hører til Roms vigtigste kirker, som kun bliver brugt ved de store dage i kirkeåret: Santa Maria Maggiore, Apostelkirken og Peterskirken.

Forårets tamperuge ligger i den første fasteuge efter quadragesima søndag (nr. 56), eller i begyndelsen af marts. Ved lørdagen (nr. 61) står der, at man den dag har 12 læsninger (in XII lect.). Det er ét af tegnene på, at vi har at gøre med en tamperlørdag. Antallet 12 når man kun frem til, fordi man oprindeligt læste perikoperne både på græsk og latin. Og det er formentlig et tegn på, at det er en gammel liturgisk tradition. I Würzburger-listerne er der kun i alt 6 læsninger om lørdagen: 4 gammeltestamentlige, en epistel og et evangelium.

Et andet markant træk ved tamperlørdagen i fastetiden er, at den bliver fulgt af en gudstjenestefri søndag (nr. 62, die dominico vacat). Sådan har det vist nok været oprindeligt også ved de tre andre tamperlørdage. Denne gudstjenestefrie søndag er et andet tydeligt tegn på, at tamperugen på dette tidspunkt var et vigtigt element i kirkeåret.

Selv om tamperugerne har en selvstændig profil, ser perikopevalget dog ud til at være tilpasset den pågældende kirkeårsperiode.

Evangelieperikoperne i forårets tamperuge i begyndelsen af marts (mense primo) ser ud til at lægge op til den kommende påske. Onsdagens evangelium handler om Jonastegnet og peger frem mod opstandelsen på tredjedagen (nr. 59, Matt. 12,38-50). Om lørdagen er evangeliet fortællingen om forklarelsen på bjerget (nr. 61, Matt. 17,1-9). Perikopen slutter med, at Jesus siger til disciplene, at de ikke må fortælle om synet, før Menneskesønnen er opstået fra de døde.

Sommerens tamperuge (nr. 127, 128 og 129) er placeret i ugen efter pinse og kunne godt se ud til at indgå i opfølgningen af pinsen på linje med de dage, som i dansk liturgi efter reformationen blev kaldt anden pinsedag og tredje pinsedag.

Efterårets tamperuge (nr. 204, 205 og 206) har et forholdsvist klart fælles tema. Alle tre dage handler det om helbredelsesundere. Om

¹⁷ Se Villadsen 2009, 14-15 = Villadsen 2010, 143-144.

onsdagen er det helbredelsen af drengen med den urene ånd (Mark. 9,17-29). Om fredagen er det helbredelsen af den lamme i Kaper-naum (Luk. 5,17-26). Om lørdagen er helbredelsen af den krumbøjede kvinde på en sabbat (Luk. 13,10-17). Jeg kan ikke umiddelbart se nogen sammenhæng med kirkeåret som helhed, udover at der måske er en sammenhæng med den forudgående søndag (nr. 203), hvor evangeliet også en helbredelsesfortælling (Luk. 14,1-11).

Vinterens tamperuge er placeret i december, forud for festen for Jesu fødsel (nr. 242, 243 og 244). Her er det ret klart, at ugens evangelieperikoper forbereder festen for Jesu fødsel. Onsdag handler evangeliet om bebudelsen af Jesu fødsel (Luk. 1,26-38). Fredag fortsætter i Lukasevangeliet med perikopen om Maria hos Elisabeth (Luk. 1,39-47). Og evangeliet om lørdagen følger op med at fortælle om Johannes Døber i ørkenen (Luk. 3,1-6).

Hvis man ser helt bort fra tamperugerne, er der nogle markante evangelietekster, som man må undvære i kirkeåret. Og jeg vil mene, at det er vigtigt at inddrage tamperugerne, hvis man vil prøve at danne sig et helhedsbillede af kirkeår og perikopevalg i det oldkirkelige forlæg for vores kirkeår.

Hverdage

I evangelie-listen fra Würzburg er der evangelieperikoper til mange hverdage i kirkeåret, altså dage som hverken er søndage eller kalenderfaste dage. I bilag 1 med oversigten over kirkeåret er det alle de dage, hvor der står »feria«. Der anvendes ikke de sædvanlige ugedagsnavne, men en nummerering med romertal: feria II (mandag), feria III (tirsdag), feria IIII (onsdag), feria V (torsdag), feria VI (fredag), feria VII (lørdag).¹⁸

I Palladius' alterbog fra 1556 og de efterfølgende danske alterbøger er der stort set ikke tekster til hverdage. Den eneste undtagelse er anden- og tredjehelligdagene efter påske og pinse, der i Würzburg-listen fremtræder som feria II (nr. 93 og 125) og feria III (nr. 94 og 126). Endvidere skærtorsdag (nr. 89) og himmelfartsdag (nr. 120).

Der er i den oldkirkelige evangelie-liste gudstjenester på hverdage i langt de fleste af årets uger, men der er ikke noget helt fast mønster for, hvor mange gudstjenester der er.

Der er uger, hvor der er gudstjenester på alle hverdage undtagen torsdag. Der er uger, hvor der er 2-3 gudstjenester på hverdage, for-

¹⁸ Tamperdagene er også hverdage og fremtræder på evangelie-listen som »feria«, men jeg opfatter dem som en særlig gruppe inden for hverdagene.

trinsvis på onsdage (feria IIII) og fredage (feria VI). Og så er der uger, hvor der slet ikke er hverdagsgudstjenester.

Ugerne med gudstjenester på alle hverdage (undtagen torsdag) er samlet omkring påsken. Perioden begynder med quadragesima søndag (nr. 56), og den fortsætter til og med ugen efter påske (nr. 98). Der er tilsvarende en uge efter pinse (nr. 125-130). Den første og sidste af disse uger er tamperuger. Men hvor tamperugerne ellers kun har gudstjenester onsdag, fredag og lørdag, har de to tamperuger i denne periode også gudstjenester mandag og tirsdag.

Jeg opfatter denne markante koncentration af hverdagsgudstjenester som et forsøg på at fremhæve de pågældende kirkeårsperioder og store højtid. Det svarer til anden og tredje helligdagens funktion i de danske alterbøger efter reformationen. Men i oldkirken fortsatte det hele ugen efter både påskedag og pinsedag.

Normalsituationen er efter min vurdering ugerne med to hverdagsgudstjenester på henholdsvis onsdag og fredag. Vi finder et eksempel i ugen efter quinquagesima (nr. 53, fastelavn) med den onsdag, som senere blev kaldt askeonsdag (nr. 54), og fredagen i samme uge (nr. 55). Andre eksempler er ugerne efter Laurentius, fx onsdag og fredag i anden uge efter Laurentius (nr. 189 og 190), eller onsdag og fredag i fjerde uge efter Laurentius (nr. 196 og 197).

Der er dog så mange undtagelser fra reglen, at det måske ikke er rigtigt at betragte det som en regel.

Der er uger, hvor der er hverdagsgudstjenester på tre dage: både onsdag, fredag og lørdag. Det er tilfældet i flere af ugerne efter teofani, fx uge 2 (nr. 17, 18 og 19) og uge 3 (nr. 22, 23 og 24). Og gælder fx også ugen efter pinsens oktav (nr. 132, 133 og 134).

De fleste andre mulige kombinationer er også repræsenteret:

- onsdag alene (10 eksempler: nr. 13, 164, 167, 169, 183, 192, 202, 221, 229, 237).
- fredag alene (1 eksempel: nr. 110).
- onsdag og lørdag (1 eksempel: nr. 122-123).
- fredag og lørdag (3 eksempler: nr. 35-36, 38-39 og 154-155).

Selv om det er det normale i evangelie-listen fra Würzburg, at der i en uge er hverdagsgudstjenester, er der dog også uger helt uden hverdagsgudstjenester. Det drejer sig om:

- Ugerne før og efter Jesu fødselsdag, bortset fra tamperugen.
- De to uger efter septuagesima og sexagesima (nr. 51 og 52).

- Og nogle spredte uger her og der i tiden efter påske og efter pinse.

Det er svært at se et klart mønster. Hvis hverdagsgudstjenesterne var et sent tilkommet fænomen, ville jeg forvente et klarere mønster. De uger der har mange hverdagsgudstjenester, hører til de ældste lag i kirkeåret. Og de uger der ikke har hverdagsgudstjenester, hører til de seneste tilkomne. Det kunne tyde på, at hverdagsgudstjenester ikke uden videre kan betragtes som et sent tilkommet fænomen i perikopesystemet og kirkeåret.¹⁹

I Würzburger-håndskriftets epistel-liste, som også omfatter læsninger fra Det Gamle Testamente, er der en tydelig forskel på søndage og hverdage. Læsninger fra Det Gamle Testamente bliver ikke brugt på søndage, de bliver kun brugt på hverdage.²⁰ Man kunne tænke sig, at der var en tilsvarende forskel på søndage og hverdage i evangelie-listen, men det er indtil videre ikke lykkedes mig at finde en sådan forskel. Og jeg tror egentlig ikke, at der er en overordnet forskel på søndagevangelierne og hverdagsevangelierne. Og det ser heller ikke ud til, at hverdagsevangelierne er underordnet under søndagevangeliet eller afledt af søndagevangeliet.

Generelt ser evangelieperikoperne til hverdagene ud til at være valgt på samme måde som evangelieperikoperne til søndagene. Der er ikke tale om banelæsninger eller lectio continua, men om et perikopevalg der ser ud til tematisk at være tilpasset den pågældende uge eller den pågældende kirkeårsperiode. Et par eksempler:

I ugerne i den intense periode før og efter påske er evangelieperikoperne ret konsekvent taget fra Johannesevangeliet. Det gælder både søndage og hverdage. Se fx uge 4 efter quadragesima (nr. 74, mid-faste søndag). Søndagens perikope er bispisningen af de 5000 (Joh. 6,1-14). Mandag handler evangeliet om tempelrensningen (nr. 75, Joh. 2,13-25). Tirsdag handler evangeliet om en diskussion med jøderne under løvhyttfesten (nr. 76, Joh. 7,14-31). Onsdag handler evangeliet om helbredelsen af den blindfødte (nr. 77, Joh. 9,1-38). Fredag handler evangeliet om opvækkelsen af Lazarus (nr. 78, Joh. 11,1-45). Og lørdag er evangeliet et uddrag af en diskussion med jøderne, hvor Jesus siger, at han er verdens lys (nr. 79, Joh. 8,12-20). Og

¹⁹ Se fx det gammelarmeniske lektionar, som afspejler forholdene i Jerusalem i begyndelsen af 400-tallet. I fasteugerne forud for påsken er der aftengudstjenester på hverdage, især onsdag og fredag, mens der er ikke anført søndage i perioden. Det skal dog tilføjes, at aftengudstjenesterne på hverdage kun har læsninger fra Det Gamle Testamente; der er ikke evangelielæsninger. Se Villadsen 1989 = Villadsen 2010, 75-76.

²⁰ Se Villadsen 2009 = Villadsen 2010, 129-179.

den efterfølgende søndag er evangeliet også en diskussion med jøderne om blandt andet Abraham (nr. 80, Joh. 8,46-59). Udover at alle evangelieperikoperne er taget fra Johannesevangeliet, ser der ud til at være et fælles tema, som handler om konflikten med jøderne.

Et andet eksempel kan være ugen efter anden søndag efter teofani (nr. 15). Evangelieteksten til søndagen er fortællingen fra Johannesevangeliet om brylluppet i Kana (Joh. 2,1-11). Om onsdagen er evangeliet fra Markusevangeliet og handler om helbredelsen af en spedalsk (nr. 17, Mark. 1,40-44). Om fredagen er evangeliet igen fra Markusevangeliet og handler om Jesus i synagogen i Nazaret (nr. 18, Mark. 6,1-5). Og om lørdagen er evangeliet fra Lukasevangeliet og handler om helbredelsen af Simons svigermor (nr. 19, Luk. 4,38-43). Den efterfølgende søndag, tredje søndag efter teofani, er evangeliet fra Matthæusevangeliet og handler om helbredelsen af en spedalsk og officereren i Kapernaum (nr. 21, Matt. 8,1-13). Der ser ud til at være en rød tråd, som handler om undere og helbredelsesfortællinger, og der anvendes tekster fra alle fire evangelier.

Sammenhænge og forløb der omfatter mere end søndage

Efter denne gennemgang af de forskellige kategorier af gudstjenester i evangelie-listen fra Würzburg, er jeg her til slut nået til spørgsmålet, om der er sammenhænge og forløb i kirkeåret, der er gået tabt i Danmark efter reformationen i alterbøgernes koncentration om kirkeårets søndage?

Efter min vurdering er det ret klart, at der findes eksempler på sådanne sammenhænge og forløb i det oprindelige kirkeår i Rom i 600-tallet. Og jeg vil prøve at fremdrage nogle af dem.

1) På sjette søndag efter quadragesima, den søndag der senere blev til palmesøndag, er evangelielæsningen to kapitler af lidelseshistorien ifølge evangelisten Matthæus (nr. 85, Matt. 26,2-27,66). Det begynder med beslutningen om slå Jesus ihjel og slutter med korsfæstelsen og gravlæggelsen. Om onsdagen er evangelielæsningen et tilsvarende afsnit med to kapitler fra evangelisten Lukas (nr. 88, Luk. 22,1-23,53). Og om fredagen (den nuværende langfredag) læses de tilsvarende to kapitler fra evangelisten Johannes (nr. 90, Joh. 18,1-19,42). Det ser ud til, at man har tilstræbt, at den samme begivenhed skulle fortælles gennem flere evangelister. Det var ikke nok kun med én synsvinkel.

2) Noget lignende forholder det sig med opstandelsen påskedag. Begivenheden fortælles først gennem evangelisten Mathæus. Det sker ved vigilien lørdag aften (nr. 91, Matt. 28,1-7). Søndag, påske-

dag, er det evangelisten Markus, der fortæller om opstandelsen (nr. 92, Mark. 16,1-7). Mandag og tirsdag fortsætter evangelisten Lukas med fortællingen om vandringen til Emmaus og mødet mellem den opstandne Jesus og disciplene (nr. 93 og 94, Luk. 24,13-35 og 24,36-47). Og derefter fortsætter Johannes onsdag, torsdag, lørdag og søndag (nr. 95, 96, 98 og 99). Hermed har alle fire evangelister fået ordet.

3) Et lignende forløb findes omkring Jesu fødsels dag. Her begynder det med vigilien den 24. december, hvor evangelisten Matthæus fortæller om Jesu fødsel (nr. 245, Matt. 1,18-21). På selve dagen får både Lukas og Johannes lejlighed til at fortælle deres version af historien (nr. 1, 2 og 3, Luk. 2,1-14 og 2,15-20 samt Joh. 1,1-14).

4) Det kunne også godt se ud til, at der har været en bevidst intention om i tiden omkring Jesu fødsels dag at have tre sideløbende forløb med forskellige vinklinger fra henholdsvis Matthæus, Lukas og Johannes. Matthæus har tekster til vigilien før jul (nr. 245, Matt. 1,18-21), til den 28. december (nr. 6, Matt. 2,13-23), til vigilien før teofani (nr. 9, Matt. 2,19-23) og til selve teofanidagen (nr. 10, Matt. 2,1-12). Lukas har to tekster til selve fødselsdagen (nr. 1 og 2, Luk. 2,1-14 og 2,15-20), en til oktaven (nr. 8, Luk. 2,21-32) og en til søndagen efter teofani (nr. 11, Luk. 2,42-52). Johannes leverer evangelietekster til selve fødselsdagen (nr. 3, Joh. 1,1-14), til onsdagen efter teofani om Jesu dåb i Jordan (nr. 13, Joh. 1,29-34) og til anden søndag efter teofani om brylluppet i Kana (nr. 15, Joh. 2,1-11).

5) Den mest markante optakt til Jesu fødsels dag i Würzburgerlisten er efter min vurdering ikke de fire søndage før fødselsdagen (de nuværende adventssøndage), men snarere tamperugen i december. Alle dage i tamperugen har evangelietekster fra Lukasevangeliet. Onsdag handler teksten om bebudelsen (nr. 242, Luk. 1,26-38), fredag om Maria på besøg hos Elisabeth (nr. 243, Luk. 1,39-47) og lørdag om Johannes Døbereren i ørkenen (nr. 244, Luk. 3,1-6). Det skal dog tilføjes, at de to sidste søndage før Jesu fødsels dag har evangelietekster, der lægger sig tæt op ad de strenge der slås an i tamperugene, sådan at tamperugen og de omgivende søndage kommer til at udgøre en samlet enhed og et samlet forløb.

6) Vigilierne har jeg allerede nævnt generelt og i dette afsnit specielt vigilierne forud for påskedag, Jesu fødsels dag og teofani. Men også andre vigilier er med til at skabe sammenhænge og forløb, som ikke er bevaret i de danske alterbøger efter reformationen. Det gælder bl.a. vigilien forud for Kristi himmelfarts dag (nr. 119, Joh. 17,1-11) og forud for pinsedag (nr. 123, Joh. 14,15-21).

7) Generelt er der, når emnet er kirkeåret og gamle perikopesystemer, en stor optagethed af lectio continua. Den optagethed deler

jeg ikke uden videre, især fordi kirkeåret grundlæggende er noget andet. Kirkeåret bygger på tekster, der er valgt ud eller klippet ud til bestemte lejligheder. Det er også det, der helt elementært ligger i begrebet »perikope«. Generelt er der ikke i evangelie-listen fra Würzburg tale om *lectio continua*, men der kan dog her og der findes nogle små forløb.

Blandt andet ser der ud til på hverdagene før og efter den nuværende palmesøndag at være en banelæsning med fire tekster fra Johannesevangeliet. Om onsdagen handler evangeliet om en diskussion og konflikt med jøderne ved tempelindvielsesfesten (nr. 83, Joh. 10,22-38). Om fredagen handler det om, at jødernes råd beslutter at slå Jesus ihjel (nr. 84, Joh. 11,47-54). Om mandagen i ugen op til påske handler evangelieperikopen om begivenhederne i Betania seks dage før påske og om indtoget i Jerusalem (nr. 86, Joh. 12,1-36). Om tirsdagen handler det om fodvaskningen og forudsigelsen af Judas' forræderi (nr. 87, Joh. 13,1-32). Alt sammen tekster, der er forholdsvis selvindlysende er valgt med henblik på at lede op til påsken og læses i samme rækkefølge som i evangeliet.

8) I afsnittet med helgendage var min konklusion, at der normalt ikke er tilknytningsskæbninger mellem helgendagen og de omkringliggende søndage. Men der er undtagelser, hvor der er en sammenhæng mellem pågældende helgendag og andre dage i kirkeåret i umiddelbar nærhed af helgendagen. Det mest markante eksempel er Peter og Paulus' dag den 29. juni, som hænger sammen med en forudgående vigilie og en opfølgende oktav, men som også ser ud til at hænge sammen med en efterfølgende søndag, hvor evangeliet handler om Peters fiskefangst (nr. 140, Luk. 5,1-11).

Et andet eksempel på en sammenhæng mellem en helgendag og en søndag ser ud til at være Andreas' dag den 30. november. Til selve dagen er valgt perikopen fra Matthæusevangeliet om kaldelsen af de første disciple, herunder også Andreas (nr. 232, Matt. 4,18-22). Til vigilien aftenen forud er valgt den tilsvarende perikope fra Johannesevangeliet om kaldelsen af de første disciple (nr. 231, Joh. 1,35-51). Også her omtales Andreas i evangelieperikopen. Den efterfølgende søndag, den 7. søndag efter Cyprian, er evangeliet Johannesevangeliets fortælling om bispisningen af de fem tusinde (nr. 233, Joh. 6,5-14). Den perikope er formentlig valgt til denne søndag, fordi disciplen Andreas indgår i evangeliefortællingen.

Måske kan der findes eksempler på andre undtagelser, men generelt kan jeg ikke se, at helgendagene hænger sammen med de omgivende søndage.

Afslutning

Svaret på det afsluttende spørgsmål om, hvorvidt der er vigtige sammenhænge og forløb, der er gået tabt i reformationstidens reduktion af det oldkirkelige perikopesystem og kirkeår, må nødvendigvis blive mere subjektivt og afhænge af, hvilken målestok der anvendes.

Som repræsentant for det danske kirkeår og perikopesystem efter reformationen anvender jeg Palladius' alterbog fra 1556. Det er muligvis ikke helt retvisende for situationen i de første århundreder. I hvert fald kan man se, at Kirkeordinansen fx forudsætter hverdagsgudstjenester på onsdage og fredage i købstæderne, samt aftengudstjenester forud for jul, påske og pinse.²¹ Men mig bekendt har der ikke i Danmark efter reformationen eksisteret officielle fortegninger over, hvilke perikoper der skulle læses og prædikes over ved de gudstjenester, som ikke kom med i alterbogen.²²

Hvis man sammenligner den oldkirkelige Würzburger-liste med Palladius' alterbog, er det tydeligt, at det oldkirkelige kirkeår var fyldigere og mere intenst. Det oldkirkelige kirkeår havde en del flere tangenter at spille på: helgendage, vigilier, oktaver, tamperdage og ikke mindst et stort antal hverdage. Det efterreformatoriske kirkeår er fokuseret på søndagene. I alterbogen er der er evangelieperikoper til 55 søndage. Derudover er der kun 6 gudstjenester på hverdage og 12 kalenderfaste helligdage.²³

Det betyder blandt andet, at man i det oldkirkelige perikopesystem inddrog mange flere evangelieperikoper i løbet af kirkeåret, og at de store begivenheder i kirkeåret ofte blev belyst med tekster fra alle fire evangelier. Der var både en optakt i en vigilie og en opfølgning på hverdagene i den følgende uge. Man ville ikke nøjes med én vinkling, men have alle fire vinklinger med. Der var forløb og sammenhænge i det oldkirkelige perikopesystem, som gik tabt i refor-

²¹ Se Lausten 1989, 161-166 og 175-181.

²² Der er bevaret nogle uofficielle fortegninger. I Chr. Pedersens oversættelse af Ny Testamente fra 1529 er der til indledning en tavle over årets epistler og evangelier. Kirkeåret er her meget mere omfattende end i Palladius' alterbog. Det omfatter også mange hverdage, især onsdage og fredage, tamperdage og helgendage. Men denne perikopeordning har aldrig haft officiel status. En anden endnu ældre dansk perikopeordning kan findes i et Register fra 1524. Her er der perikoper til 270 dage i løbet af et kirkeår, heriblandt også mange perikoper fra Det Gamle Testamente. Det er muligvis udarbejdet af nogen fra kredsen omkring Christian II, der stod bag oversættelsen af Det Nye Testamente i 1524.

²³ De 6 hverdagsgudstjenester er: anden- og tredjehelligdagene efter påske og pinse, samt skærtorsdag og himmelfartsdagen. Dertil kommer langfredag, hvor man læser efter evangelieharmonien, som ikke findes i Palladius' alterbog. Datoerne på de 12 kalenderfaste helligdage er: 25., 26. og 27. december; 1. og 6. januar; 2. februar; 25. marts; (25. april); 24. juni; 2. juli; 29. september og 1. november.

mationenstidens reduktion af kirkeåret og koncentration om søndagene.

I nogen grad har man senere i de danske alterbøger indhentet det tabte i forbindelse med indførelsen af anden tekstrække i slutningen af 1800-tallet. Men det er dog også efter indførelsen af anden tekstrække sådan, at en større del af evangelierne var i brug som gudstjenesteperikoper i oldkirken end i den danske alterbog.

Når man sammenligner den oldkirkelige perikopeordning med den danske efterreformatoriske ordning, skal det tages med i betragtning, at der er grundlæggende forskelle på ordningernes *Sitz im Leben*. Den oldkirkelige liste er som udgangspunkt beregnet til at blive brugt i en storby (Rom) med mange kirker og mange gejstlige. Det er en ordning for byen som helhed, hvilket fremgår af bemærkninger om stationskirkerne. Palladius' alterbog er derimod beregnet til at blive brugt i et sogn med kun en enkelt kirke og oftest også kun en enkelt præst.

En anden forskel er, at man i Rom i 600-tallet mere eller mindre var holdt op med at prædike i forbindelse med gudstjenesterne. I den pavemesse, der detaljeret er beskrevet i *Ordo I*, indgår der eksempelvis ikke nogen prædiken.²⁴ I den danske højmesse efter reformationen er det et klart krav, at præsten skal prædike over dagens tekst.

Mit svar på det afsluttende spørgsmål er, at der er sammenhænge og forløb i det oldkirkelige kirkeår, der er gået tabt i reformationstidens reduktion af kirkeåret. Men jeg vil ikke karakterisere det som vigtige sammenhænge og forløb.

²⁴ Se fx Romano 2014, 50-51 samt s. 238-240 med de to bibellæsninger og indledningen på nadverritualet.

BILAG 1: Oversigt over evangelie-listen fra Würzburg

Efterfølgende oversigt er udarbejdet på grundlag af G. Morins udgave (1911) af evangelie-listen i håndskriftet fra Würzburg: M.p.th.f.62. Håndskriftet mangler dog slutningen, så de sidste numre på listen (nr. 232-245) er anført på grundlag af Theodor Klausers udgave (1935) af den ældste gruppe, som han kalder type II.

Nummereringen har jeg tilføjet på grundlag af Klausers udgave af type II for nemmere og mere præcist at kunne henvise til de enkelte gudstjenester og evangelieperikoper. I angivelsen af dagens navn og eventuelle stationskirke følger jeg Morins udgave helt tæt. I skarp parentes har jeg tilføjet traditionelle datoangivelser og danske kirkeårsnavne, hvor der er en korrespondens med det aktuelle danske kirkeår. Det er tilføjet som en orienteringshjælp og skal anvendes med forsigtighed. I angivelsen af evangelieperikopen følger jeg ikke håndskriftet, men anvender traditionelle bibelhenvisninger med kapiteltal og vers.

INCIPIUNT KAP. SCI. EVANGELI LEC.

- 1 In natale domini ad sca. Maria Maiore
[Jesu fødselsdag, 25. dec.]: Luk. 2,1-14
- 2 Item ad sca. Anastasia: Luk. 2,15-20
- 3 Item ad scm. Petrum: Joh. 1,1-14
- 4 In nat. sci. Stephani [26. dec.]: Matt. 23,34-39
- 5 In nat. sci. Iohannis [27. dec.]: Joh. 21,19-24
- 6 In nat. Innocentium [28. dec.]: Matt. 2,13-23
- 7 In nat. sci. Silvestri [31. dec.]: Matt. 24,42-47
- 8 In octabas dni ad sca. Maria Martyra [1. jan.]: Luk. 2,21-32
- 9 In vigiliis de theophania in aeclia sct. Petri [5. jan.]:
Matt. 2,19-23
- 10 In teophania [helligtrekonger, 6. jan.]: Matt. 2,1-12
- 11 Dominica post teophania in aeclia sci. Iohan. et Pauli
[1. s. e. h3k]: Luk. 2,42-52
- 12 Mense ianuari XIII die nat. sci. Felicis in Pincis [14. jan.]:
Luk. 10,16-20
- 13 Feria III post teophania: Joh. 1,29-34
- 14 Mense suprascripto XVI die nat. sci. Marcelli [16. jan.]:
Matt. 25,14-23
- 15 Ebdomada II post teophania die dominico in aecl. sci. Eusebi
[2. s. e. h3k]: Joh. 2,1-11

- 16 Item post teophania: Luk. 4,14-22
 17 Feria III: Mark. 1,40-44
 18 Feria VI: Mark. 6,1-5
 19 Feria VII: Luk. 4,38-43
 20 Die XVIII mensis ianuari nat. scæ. Priscæ [18. jan.]:
 Matt. 13,44-52
 21 Ebdo. tertia die domi. [3. s. e. h3k]: Matt. 8,1-13
 22 Feria III: Mark. 3,1-5
 23 Feria VI: Luk. 5,12-15
 24 Feria VII: Mark. 4,1-9
 25 Die XX mensis ianuari nat. sci. Sebastiani [20. jan.]: Luk. 6,17-23
 26 Die suprascripta nat. sci. Fabiani [20. jan.]: Matt. 24,42-47
 27 Ebdo. III post teophania die domini [4. s. e. h3k]: Matt. 8,23-27
 28 Die XXI mens. ian. nat. scæ. Agnæ de pas. [21. jan.]:
 Matt. 25,1-13
 29 Feria III: Matt. 9,18-26
 30 Feria VI: Mark. 4,24-34
 31 Feria VII: Luk. 14,7-15
 32 Ebdoma. V die domi. po. theop. [5. s. e. h3k]: Matt. 13,24-30
 33 Die XXII mense ian. nat. sci. Vincenti [22. jan.]: Joh. 12,24-26
 33a Item alia: Mark. 5,21-34
 34 Die XXVIII ian. scæ. Agnæ de nat. [28. jan.]: Matt. 13,44-52
 35 Feria VI: Mark. 5,1-19
 36 Feria VII: Luk. 7,11-16
 37 Ebdomada VI post teophania die domi.: Mark. 6,47-56
 38 Feria VI: Luk. 7,36-47
 39 Feria VII: Mark. 2,13-17
 40 Ebd. VII post theophania die dom.: Matt. 12,9-15
 41 Die V men. feb. nat. scæ. Agathæ [5. febr.]: Matt. 25,1-13
 42 Feria III: Mark. 6,34-46
 43 Feria VI: Matt. 14,15-21
 44 Ebd. VIII post theoph. die dom.: Luk. 9,1-6
 45 Feria III: Matt. 15,1-20
 46 Die XIII men. feb. nt. sci. Valentini [14. febr.]: Luk. 9,23-27
 47 Fer. VI: Luk. 8,22-39
 48 Fer. VII: Mark. 7,24-30
 49 Ebd. VIII post theop. die dom.: Matt. 22,2-14
 50 Ebd. X: Matt. 15,21-28
 50a Die II men. feb. [2. febr.]: Luk. 2,22-32
 51 Die dominico ad scm. Laur. [septuagesima]: Matt. 20,1-16
 52 In sexagesima ad scm. Paulum [seksagesima]: Luk. 8,4-15
 53 In quinquagesima ad scm. Petrum [fastelavn]: Luk. 18,31-43

- 54 Fer. IIII ad sca. Sabina: Matt. 6,16-21
 55 Fer. VI in Pammachi: Matt. 5,43-6,4
 56 In quadragi. ad Lateranis [1. s. i fasten]: Matt. 4,1-11
 57 Fer. II ad Vincula: Matt. 25,31-46
 58 Fer. III ad sca. Anatassia: Matt. 21,10-17
 59 Men. primo ad sca. Maria fer. IIII [tamperonsdag, marts]:
 Matt. 12,38-50
 60 Fer. VI ad Apostolos [tamperfredag]: Joh. 5,1-15
 61 Fer. VII in XII lec. ad scm. Petrum [tamperlørdag]: Matt. 17,1-9
 62 Ebd. II die dominico vacat [2. s. i fasten, ingen perikope]
 63 Fer. II ad scm. Clementem: Joh. 8,21-29
 64 Fer. III ad sc . . . : Matt. 23,1-12
 65 Fer. IIII ad sca. Cæcilia: Matt. 20,17-28
 66 Fer. VI ad scm. Vitalem: Matt. 21,33-46
 67 Fer. VII ad scm. Petrum et Marcellinum: Luk. 15,11-32
 68 Ebd. III die dom. ad scm. Laur. [3. s. i fasten]: Luk. 11,14-28
 69 Fer. II ad scm. Marcum: Luk. 4,23-30
 70 Fer. III ad sca. Potentiana: Matt. 18,15-22
 71 Fer. IIII ad scm. Xystum: Matt. 15,1-20
 72 Fer VI ad scm. Laurentium: Joh. 4,6-42
 73 Fer. VII ad scam. Susannam: Joh. 8,1-11
 74 Ebd. IIII die dom. in Hierusalem [midfaste]: Joh. 6,1-14
 75 Fer. II ad IIII Coronatos: Joh. 2,13-25
 76 Fer. III in Damasi: Joh. 7,14-31
 77 Fer. IIII ad scm. Paulum: Joh. 9,1-38
 78 Fer. VI ad scm. Eusebium: Joh. 11,1-45
 79 Fer. VII ad scm. Laurentium: Joh. 8,12-20
 80 Ebd. V die dom. ad scm. Petrum [s. e. midfaste]: Joh. 8,46-59
 81 Fer. II ad scm. Grisogonum: Joh. 7,32-39
 82 Fer. III ad scm. Cyriacum: Joh. 7,1-13
 83 Fer. IIII ad scm. Marcellum: Joh. 10,22-38
 84 Fer. VI ad scm. Stephanum: Joh. 11,47-54
 85 Ebd. VI die dom. [palmesøndag]: Matt. 26,2-27,66
 86 Fer. II ad scm. Nereum et Achileum: Joh. 12,1-36
 87 Fer. III ad scam. Priscam: Joh. 13,1-32
 88 Fer. IIII ad scam. Mariam: Luk. 22,1-23,53
 89 Fer. V ad Lateranis conficitur crisma
 [skærtorsdag, ingen perikope]
 90 Fer. VI ad Hierusalem [langfredag]: Joh. 18,1-19,42
 91 In sabbato sco. [påskelørdag]: Matt. 28,1-7
 92 Dominico paschæ ad sca. Maria [påskedag]: Mark. 16,1-7
 93 Fer. II ad scm. Petrum [2. påskedag]: Luk. 24,13-35

- 94 Fer. III ad scm. Paulum [3. påskedag]: Luk. 24,36-47
 95 Fer. IIII ad scm. Laurentium: Joh. 21,1-14
 96 Fer. V ad Apostolos: Joh. 20,11-18
 97 Fer. VI ad Martyres: Matt. 28,16-20
 98 Fer. VII ad [Lateranis] : Joh. 20,19-31
 99 Die dom. octabas paschæ [1. s. e. påske]: Joh. 20,24-31
 100 Die XIII men. apr. nt. scorum Tiburti Valeriani et Maximi
 [14. april]: Joh. 15,12-16
 101 In pascha anotina: Joh. 3,1-15
 102 In lætania maiore die XXV men. ap. [25. april, bededag]:
 Luk. 11,5-13
 103 Fer. IIII: Joh. 17,11-15
 104 Fer. VI: Joh. 4,46-53
 105 Die XXVIII men. ap. nt. sci. Vitalis [28. april]: Joh. 15,1-7
 106 Fer. VII: Joh. 6,1-3
 107 Ebd. II post pascha ad scos. Cosme et Damiano [2. s. e. påske]:
 Joh. 10,11-16
 108 Kl. mai. nat. apostolorum Philippi et Iacobi [1. maj]: Joh. 14,1-13
 109 Die III men. mai. in nat. sci. Alexandri et Eventi et Theodoli
 [3. maj]: Joh. 15,17-25
 110 Fer. VI: Joh. 12,44-50
 111 Ebd. III post pascha [3. s. e. påske]: Joh. 16,16-22
 112 Die X men. mai nat. sci. Gordiani [10. maj]: Matt. 10,34-42
 113 Die XII men. mai nat. scorum. Neri et Achilei [12. maj]:
 Matt. 19,3-11
 114 In nat. sci. Panchrati [12. maj]: Joh. 15,17-25
 115 Ebd. IIII post pascha [4. s. e. påske]: Joh. 16,5-14
 116 Ebd. V ante ascensa dni. [5. s. e. påske]: Joh. 16,23-30
 117 Die XVIII nt. Pudentianæ [19. maj].
 118 Fer. IIII: Joh. 3,22-29
 119 In vigiliis de ascensa dni.: Joh. 17,1-11
 120 Fer. V in ascensa dni. [Kristi himmelfartsdag]: Mark. 16,14-20
 121 Ebd. VI die dom. [6. s. e. påske]: Joh. 15,26-16,4
 122 Fer. IIII: Joh. 15,7-11
 123 Fer. VII sabb. pentecosten [pinselørdag]: Joh. 14,15-21
 124 Ebd. VII die dom. pentecosten [pinsedag]: Joh. 14,23-31
 125 Fer. II ad Vincula [2. pinsedag]: Joh. 3,16-21
 126 Fer. III ad sca. Anastassia [3. pinsedag]: Joh. 10,1-10
 127 Fer. IIII ad scam. Mariam [tamperonsdag]: Joh. 6,44-51
 128 Fer. VI ad Apostolos [tamperfredag]: Luk. 5,17-26
 129 Fer. VII ad scm. Petrum XII lect. [tamperlørdag]: Matt. 20,29-34
 130 Item alia [4. s. e. trin.]: Luk. 6,36-42

- 130a Die VIII mens. iuni. nt. scorum Primi et Feliciani [9. juni]:
Joh. 15,12-16
- 130b Die XII mens. iuni. nt. sci. Basilides [12. juni]
- 130c Octobas de pentecosten [trinitatis s.]: Joh. 3,1-16
- 131 Die II men. iuni. nt. scorum Marcellini et Petri [2. juni]:
Luk. 21,9-19
- 132 Fer. III: Luk. 9,12-17
- 133 Fer. VI: Luk. 15,1-10
- 134 Fer. VII: Luk. 8,41-48
- 135 Die XVIII mens. iun. nt. scorum Marci et Marcelliani [18. juni]:
Joh. 15,12-16
- 136 Die XVIII men. iun. nt. scorum Gerbassi Protassi [19. juni]:
Mark. 13,1-13
- 137 Die XXIII men. iun. vigiliæ Ioh. Babtistæ [23. juni]: Luk. 1,5-17
- 138 Die XXIII men. iun. nt. sci. Ioh. Bap. [24. juni, Johs. Døber]:
Luk. 1,57-68
- 139 Die XXVI men. iun. nt. scorum Ioh. et Pauli [26. juni]:
Luk. 12,1-8
- 140 Ebd. II post pentecosten ante nt. apost. [5. s. e. trin.]: Luk. 5,1-11
- 141 Die XXVIII men. iun. vigiliæ apost. Petri et Pauli [28. juni]:
Joh. 21,15-19
- 142 Die XXVIII men. iun. nt. apost. Petri et Pauli [29. juni]:
Matt. 16,13-19
- 143 Die XXX men. suprascripti ad scm. Paulum [30. juni]: Matt.
19,27-29
- 144 Ebd. II post nt. apost. [6. s. e. trin.]: Matt. 5,20-24
- 145 Die II men. iuli nt. scorum Processi et Martiniani [2. juli]:
Matt. 24,3-13
- 146 In octavas apost. [6. juli]: Matt. 14,22-33
- 147 Fer. III: Mark. 10,17-21
- 148 Fer. VI: Mark. 8,11-26
- 149 Ebd. III [7. s. e. trin.]: Mark. 8,1-9
- 150 Die X men. iuli nt. fratrum Appia Salaria [10. juli]: Matt. 5,1-12
- 151 Prima missa ad Aquilonem
- 152 Secunda ad scm. Alexandrum: Luk. 11,33-36
- 153 Ad scam. Felicitatem [10. juli]: Matt. 12,46-50
- 154 Fer. VI: Luk. 9,37-42
- 155 Fer. VII: Matt. 19,16-21
- 156 Ebd. III [8. s. e. trin.]: Matt. 7,15-21
- 157 Die XXIII men. iuli nt. Appolinaris [23. juli]: Luk. 22,24-30
- 158 Fer. III: Luk. 8,27-39
- 159 Fer. VI: Luk. 16,19-31

- 160 Die XXVIII men. iuli nt. scorum. Felicis Simplicii Faustini Beatrix in via Portuensi [29. juli]: Luk. 12,35-40
- 160a Die XXI men. iuli nt. scæ. Praxedis [31. juli]: Matt. 13,44-52
- 161 Die XXX men. iuli nt. scorum Abdon et Sennæ [30. juli]: Matt. 24,4-13
- 162 Item alia: Joh. 15,12-25
- 163 Ebd. V [9. s. e. trin.]: Luk. 16,1-9
- 164 Fer. III: Matt. 14,15-21
- 165 Ebd. VI [10. s. e. trin.]: Luk. 10,25-37
- 166 Die II men. agus. nt. sci. Stephani pontificis [2. aug.]: Luk. 19,12-26
- 167 Fer. III: Luk. 11,14-28
- 168 Ebd. VII [11. s. e. trin.]: Luk. 18,10-14
- 169 Fer. III: sicut supra
- 170 Die VI men. aug. nt. scorum Xysti Felicissimi et Agapiti [6. aug.]: Matt. 10,16-22
- 171 Die VII men. aug. nt. sci. Cyriaci [7. aug.]: Matt. 10,26-32
- 172 Die VIII men. aug. vigiliæ sci. Laurenti [9. aug.]: Matt. 16,24-28
- 173 Item alia in primi misa [10. aug.]: Matt. 10,37-42
- 174 [In natale sci. Laurenti, 10. aug.]: Joh. 12,24-26
- 175 [11. aug.] nt. sci. Tiburti: Joh. 15,12-16
- 175a Die XII men. aug. nt. sci. Eupli [12. aug.]: Joh. 16,20-23
- 176 Die XIII men. aug. nt. sci. Ypoliti [13. aug.]: Luk. 12,1-8
- 177 Fer. III: Luk. 7,36-47
- 178 Fer. VI: Luk. 4,38-43
- 179 Die XIV men. aug. nt. sci. Eusebi [14. aug.]: Matt. 24,42-47
- 179a Die XV men. aug. nt. scæ. Mariæ [15. aug.]: Luk. 10,38-42
- 179b Item: Luk. 11,27-28
- 180 Die men. aug. nt. sci. Agapiti [18. aug.]: Luk. 12,35-40
- 181 Ebd. I post sci. Laur. [12. s. e. trin.]: Mark. 7,31-37
- 182 Die XXII men. aug. nt. sci. Timothei [22. aug.]: Luk. 14,26-35
- 183 Fer. III: Luk. 13,22-29
- 184 Die XXVIII men. aug. nt. scæ. Hermae [28. aug.]: Luk. 6,17-23
- 185 Die XXVIII men. aug. nt. scæ. Sabinæ [29. aug.]: Matt. 13,44-52
- 186 Die XXX men. aug. nt. sci. Felicis et Adacti [30. aug.]: Mark. 6,17-29²⁵
- 187
- 188 Ebd. II post sci. Laur. [13. s. e. trin.]: Luk. 10,23-37
- 189 Fer. III: Matt. 12,14-21

²⁵ Perikopen er fejlanbragt. Den hører til festen for Johannes Døbers halshugning, som normalt holdes 29. august.

- 190 Fer. VI: Luk. 12,13-24
 191 Ebd. III post sci. Laur. [14. s. e. trin.]: Luk. 17,11-19
 192 Fer. III: Mark. 11,11-18
 193 Die VIII men. sept. nt. sci. Adriani [8. sept.]: Joh. 15,5-11
 194 Die XI men. sept. nt. scorum. Proti Iacinti [11. sept.]:
 Matt. 10,23-33
 195 Ebd. III post sci. Laur. [15. s. e. trin.]: Matt. 6,24-33
 196 Fer. III: Matt. 5,43-6,4
 197 Fer. VI: Luk. 20,1-8
 198 Die XIII men. sep. nt. sci. Corneli [et Cypriani] [14. sept.]:
 Luk. 11,47-54
 199 Ebd. V [16. s. e. trin.]: Luk. 7,11-16
 200 Die XV men. sep. nt. sci. Nicomedis [15. sept.]: Luk. 9,23-27
 201 Die XVI men. sep. nt. scæ. Luciae et Eufemiae [16. sept.]:
 Matt. 13,44-52
 202 Fer. III: Luk. 5,27-32
 203 Ebd. I post nt. sci. Cypriani [17. s. e. trin.]: Luk. 14,1-11
 204 Fer. III men. sep. ad sca. Maria Maiore [tamperonsdag]:
 Mark. 9,17-29
 205 Fer. VI ad Apostolos [tamperfredag]: Luk. 5,17-26
 206 Fer. VII XII lect. ad scm. Petrum [tamperlørdag]: Luk. 13,10-17
 207 Ebd. II die dom. ad scos. Cosmæ et Damiano ante natale eorum
 [18. s. e. trin.]: Matt. 22,23-23,12
 208 Fer. III: Mark. 12,28-34
 209 Fer. VI: Matt. 13,24-30
 210 Die XXVI men. sep. nt. scor. Cosmæ et Damiani [26. sept.]:
 Joh. 15,17-25
 211 Die XXVIII men. sep. dedicatio æcclesiae sci. Angeli [28. sept.,
 Mikkelsdag]: Matt. 18,1-10
 212 Ebd. III post nt. sci. Cypriani [19. s. e. trin.]: Matt. 9,1-8
 213 [7. okt., nt. sci. Marci]: Matt. 25,14-23
 214 [14. okt.] nt. sci. Calisti pontificis: Matt. 24,42-47
 215 [1. nov.] nt. Cæsaris: Joh. 12,24-26
 216 Die VIII men. novem. nt. scor. III Coronatorum [8. nov.]:
 Luk. 6,17-23
 217 Die VIII men. novem. nt. sci. Theodori [9. nov.]: Luk. 21,14-19
 218 Ebd. III post nt. sci. Cypriani [22. s. e. trin.]: Matt. 18,23-35
 219 Die XI men. novem. nt. sci. Menæ [11. nov.]: Luk. 9,23-27
 220 Die XII men. novem. nt. sci. Martini [12. nov.]: Luk. 12,35-40
 221 Fer. III: Luk. 15,1-10
 222 Ebd. V post nt. sci. Cypriani [23. s. e. trin.]: Matt. 22,15-21
 223 Die XXI men. novem. nat. scæ. Ceciliae [21. nov.]: Matt. 25,1-13

- 224 Die XXIII men. novem. nt. sci. Clementis et Felicitatis [23. nov.]:
Matt. 25,14-23
- 225 Die suprascripta ad sca. Felicitate: Matt. 12,46-50
- 226 Item alia: Luk. 10,38-42
- 227 Die XXIII men. novem. nt. sci. Crisogoni [24. nov.]:
Joh. 15,17-25
- 228 Ebd. VI post nt. sci. Cypriani [24. s. e. trin.]: Matt. 9,18-22
- 229 Fer. III: Luk. 5,12-15
- 230 Die XXVIII men. novem. nt. sci. Saturnini [29. nov.]: Mark.
13,5-13
- 231 Item die suprascripta vigiliæ sci. Andreæ: Joh. 1,35-51

Würzburg-listen mangler slutningen af kirkeåret. Der suppleres her fra Klausers type Pii.

- 232 Die XXX mensis nouembris natale sci Andree [30. nov.]:
Matt. 4,18-22
- 233 Ebdomada VII [25. s. e. trin.]: Joh. 6,5-14
- 234 Feria III: Matt. 8,14-22
- 235 Feria VI: Luk. 12,13-31
- 236 Die XIII mensis decembris natale scae Luciae [13. dec.]:
Matt. 13,44-52
- 237 Feria III: Mark. 8,15-26
- 238 Ebdomada III ante natale domini [1. s. i advent]: Matt. 21,1-9
- 239 Ebdomada III ante natale domini [2. s. i advent]: Luk. 21,25-33
- 240 Ebdomada II ante natale domini [3. s. i advent]: Matt. 11,2-10
- 241 Ebdomada I ante natale domini [4. s. i advent]: Joh. 1,19-28
- 242 Feria III ad scam. Mariam [tamperonsdag]: Luk. 1,26-38
- 243 Feria VI ad Apostolos [tamperfredag]: Luk. 1,39-47
- 244 Feria VII ad scum. Petrum [tamperlørdag]: Luk. 3,1-6
- 245 Die XXIII mensis decembris uigiliae domini [24. dec.]:
Matt. 1,18-21

EXPLICIUNT CAPITULA ANNI CIRCULI
DE SOLLEMNITATETIBUS UEL NATALICIIS SANCTORUM ²⁶

²⁶ I Klausers udgave (1935, s. 43-46, nr. 246-266) følger herefter nogle gudstjenester til særlige lejligheder. De er ikke taget med i denne oversigt.

BILAG 2: Bibelsk indeks over evangelielæsningerne

Indekset er udarbejdet med hjælp fra en upubliceret »konkordans« udarbejdet af Johan Vatke i forbindelse med et kirkehistorisk speciale ved Aarhus Universitet.

I første spalte anføres evangelieloperikopen, i anden spalte nummeret i oversigten (bilag 1), og tredje spalte kirkeårsdagen. Tredje spalte er en måske ikke helt konsekvent blanding af dansk og latin. Jeg har tilstræbt forståelighed og klarhed. På dansk anføres dato eller ugedag. Oplysningerne om stationskirkerne er ikke taget med i indekset

MATTHÆUSEVANGELIET

1,18-21	245	24. dec.: uigiliae domini
2,1-12	010	6. jan.: in teophania
2,13-23	006	28. dec.: in nat. innocentium
2,19-23	009	5. jan.: in vigiliis de theophania
4,1-11	056	Søndag: in quadragesima
4,18-22	232	30. nov.: natale sci. Andreae
5,1-12	150	10. juli: natale fratrum Appia Salaria
5,20-24	144	Søndag: II post natale apostolorum
5,43-6,4	055	Fredag: efter quinquagesima
5,43-6,4	196	Onsdag: i uge III post sci. Laurenti
6,16-21	054	Onsdag: efter quinquagesima
6,24-33	195	Søndag: III post sci. Laurenti
7,15-21	156	Søndag: III post natale apostolorum
8,1-13	021	Søndag: III post teophania
8,14-22	234	Onsdag: i uge VII post sci. Cypriani
8,23-27	027	Søndag: III post teophania
9,1-8	212	Søndag: III post sci. Cypriani
9,18-22	228	Søndag: VI post sci. Cypriani
9,18-26	029	Onsdag: i uge III post teophania
10,16-22	170	6. aug.: nat. s. Xysti Felicissimi et Agapiti
10,23-33	194	11. sept.: natale scorum Proti et Iacinti
10,26-32	171	7. aug.: natale sci. Cyriaci
10,34-42	112	10. maj: natale sci. Gordiani
10,37-42	173	10. aug.: Item alia in [nat. sci. Laurenti]
11,2-10	240	Søndag: II ante natale domini
12,9-15	040	Søndag: VII post teophania
12,14-21	189	Onsdag: i uge II post sci. Laurenti
12,38-50	059	Onsdag: tamperonsdag i marts
12,46-50	153	10. juli: natale fratrum Appia Salaria [3. messe]

12,46-50	225	23. nov.: natale sci. Clementis et Felicitatis
13,24-30	032	Søndag: V post theophania
13,24-30	209	Fredag: i uge II post sci. Cypriani
13,44-52	020	18. jan.: natale scæ. Priscæ
13,44-52	034	28. jan.: natale scæ. Agnæ de nat.
13,44-52	160a	31. juli: natale scæ. Praxedis
13,44-52	185	29. aug.: natale scæ. Sabinæ
13,44-52	201	16. sept.: natale scæ. Luciae et Eufemiæ
13,44-52	236	13. dec.: natale scæ. Luciae
14,15-21	043	Fredag: i uge VII post theophania
14,15-21	164	Onsdag: i uge V post natale apostolorum
14,22-33	146	6. juli: in octavas apostolorum
15,1-20	045	Onsdag: i uge VIII post theophania
15,1-20	071	Onsdag: i uge 3 efter quadragesima
15,21-28	050	Søndag: X post theophania
16,13-19	142	29. juni: natale apostolorum Petri et Pauli
16,24-28	172	9. aug.: vigiliæ sci. Laurenti
17,1-9	061	Lørdag: tamperlørdag efter quadragesima
18,1-10	211	28. sept.: dedicatio æcclesiæ sci. Angeli
18,15-22	070	Tirsdag: i uge 3 efter quadragesima
18,23-35	218	Søndag: IV post sci. Cypriani
19,3-11	113	12. maj: natale scorum Neri et Achilei
19,16-21	155	Lørdag: i uge 3 post natale apostolorum
19,27-29	143	30. juni: ad scm. Paulum
20,1-16	051	Søndag: [septuagesima]
20,17-28	065	Onsdag: i uge 2 efter quadragesima
20,29-34	129	Lørdag: tamperlørdag i ugen efter pinse
21,1-9	238	Søndag: IIII ante natale domini
21,10-17	058	Tirsdag: i ugen efter quadragesima
21,33-46	066	Fredag: i uge 2 efter quadragesima
22,2-14	049	Søndag: VIII post theophania
22,15-21	222	Søndag: V post sci. Cypriani
22,23-23,12	207	Søndag: II post sci. Cypriani
23,1-12	064	Tirsdag: i uge 2 efter quadragesima
23,34-39	004	26. dec.: natale sci. Stephani
24,3-13	145	2. juli: natale scorum Processi et Martiniani
24,4-13	161	30. juli: natale scorum Abdo et Sennæ
24,42-47	007	31. dec.: natale sci. Silvestri
24,42-47	026	20. jan.: natale sci. Fabiani
24,42-47	179	14. aug.: natale sci. Eusebi
24,42-47	214	14. okt.: natale sci. Calisti pontificis
25,1-13	028	21. jan.: natale scæ. Agnæ de passione

25,1-13	041	5. febr.: natale scæ. Agathæ
25,1-13	223	21. nov.: Nat. scæ. Cecilæ
25,14-23	014	16. jan.: natale sci. Marcelli
25,14-23	213	7. okt.: natale sci. Marci
25,14-23	224	23. nov.: natale sci. Clementis et Felicitatis
25,31-46	057	Mandag: i ugen efter quadragesima
26,2-27,66	085	Søndag: uge 6 efter quadragesima
28,1-7	091	Lørdag: sabbato sco. [påskelørdag]
28,16-20	097	Fredag: i ugen efter påskedag

MARKUSEVANGELIET

1,40-44	017	Onsdag: i uge II post teophania
2,13-17	039	Lørdag: i uge VI post teophania
3,1-5	022	Onsdag: i uge III post teophania
4,1-9	024	Lørdag: i uge III post teophania
4,24-34	030	Fredag: i uge III post teophania
5,1-19	035	Fredag: i uge V post teophania
5,21-34	033a	22. jan.: natale sci. Vincenti, item alia
6,1-5	018	Fredag: i uge II post teophania
6,17-29	186	30. aug.: natale sci. Felicis et Adacti
6,34-46	042	Onsdag: i uge VII post teophania
6,47-56	037	Søndag: VI post teophania
7,24-30	048	Lørdag: i uge VIII post teophania
7,31-37	181	Søndag: I post sci. Laurenti
8,1-9	149	Søndag: III post natale apostolorum
8,11-26	148	Fredag: i uge II post natale apostolorum
8,15-26	237	Onsdag: i nærheden af III ante natale domini
9,17-29	204	Onsdag: tamperonsdag i september
10,17-21	147	Onsdag: i uge II post natale apostolorum
11,11-18	192	Onsdag: i uge II post sci. Laurenti
12,28-34	208	Onsdag: i uge II post sci. Cypriani
13,1-13	136	19. juni: In natale scorum Gerbassi Protassi
13,5-13	230	29. nov.: natale sci. Saturnini
16,1-7	092	Søndag: Dominico paschæ
16,14-20	120	Torsdag: in ascensa domini

LUKASEVANGELIET

1,5-17	137	23. juni: vigiliæ Iohannis Babtistæ
1,26-38	242	Onsdag: tamperonsdag i december
1,39-47	243	Fredag: tamperfredag i december

1,57-68	138	24. juni: natale sci. Iohannis Baptistæ
2,1-14	001	25. dec.: in natale domini
2,15-20	002	25. dec.: in natale domini, item
2,21-32	008	1. jan.: in octobas domini
2,22-32	050a	2. febr.: die II men. feb.
2,42-52	011	Søndag: dominica post teophania
3,1-6	244	Lørdag: tamperlørdag i december
4,14-22	016	Søndag: item post teophania
4,23-30	069	Mandag: i uge 3 efter quadragesima
4,38-43	019	Lørdag: i uge II post teophania
4,38-43	178	Fredag: i uge VII post natale apostolorum
5,1-11	140	Søndag: II post pentecosten, ante natale ap.
5,12-15	023	Fredag: i uge III post teophania
5,12-15	229	Onsdag: i uge VI post sci. Cypriani
5,17-26	128	Fredag: tamperfredag efter pinse
5,17-26	205	Fredag: tamperfredag i september
5,27-32	202	Onsdag: i uge V post Laurenti
6,17-23	025	20. jan.: natale sci. Sebastiani
6,17-23	184	28. aug.: natale sci. Hermetis
6,17-23	216	8. nov.: natale scorum IIII Coronatorum
6,36-42	130	Lørdag: tamperlørdag efter pinse, item alia
7,11-16	199	Søndag: V post Laurenti
7,11-16	036	Lørdag: i uge V post teophania
7,36-47	038	Fredag: i uge VI post teophania
7,36-47	177	Onsdag: i uge VII post natale apostolorum
8,4-15	052	Søndag: in sexagesima
8,22-39	047	Fredag: i uge VIII post teophania
8,27-39	158	Onsdag: i uge IIII post natale apostolorum
8,41-48	134	Lørdag: i ugen efter octobas de pentecosten
9,1-6	044	Søndag: VIII post theophania
9,12-17	132	Onsdag: i ugen efter octobas de pentecosten
9,23-27	046	14. febr.: natale sci. Valentini
9,23-27	200	15. sept.: natale sci. Nicomedis
9,23-27	219	11. nov.: natale sci. Menæ
9,37-42	154	Fredag: i uge III post natale apostolorum
10,16-20	012	14. jan.: natale sci. Felicis in Pincis
10,23-37	188	Søndag: II post Laurenti
10,25-37	165	Søndag: VI post natale apostolorum
10,38-42	179a	15. aug.: natale scæ. Mariæ
10,38-42	226	23. nov.: natale sci. Clementis et Felicitatis
11,5-13	102	25. april: in lætania maiore
11,14-28	068	Søndag: uge 3 efter quadragesima

11,14-28	167	Onsdag: i uge VI post natale apostolorum
11,27-28	179b	15. aug.: natale scæ. Mariæ, item
11,33-36	152	10. juli: natale fratrum Appia Salaria
11,47-54	198	14. sept.: natale sci. Corneli [et Cypriani]
12,1-8	139	26. juni: natale scorum Iohannis et Pauli
12,1-8	176	13. aug.: natale sci. Ypoliti
12,13-24	190	Fredag: i uge II post Laurenti
12,13-31	235	Fredag: i uge VII post Cypriani
12,35-40	160	29. juli: natale scorum Felicis Simplicii Faustini
12,35-40	180	18. aug.: natale sci. Agapiti
12,35-40	220	12. nov.: natale sci. Martini
13,10-17	206	Lørdag: tamperlørdag i september
13,22-29	183	Onsdag: i uge I post Laurenti
14,1-11	203	Søndag: I post Cypriani
14,7-15	031	Lørdag: i uge IIII post teophania
14,26-35	182	22. aug.: natale sci. Timothei
15,1-10	133	Fredag: i ugen efter octobas de pentecosten
15,1-10	221	Onsdag: i uge IIII post Cypriani
15,11-32	067	Lørdag: i uge 2 efter quadragesima
16,1-9	163	Søndag: V post natale apostolorum
16,19-31	159	Fredag: i uge IIII post natale apostolorum
17,11-19	191	Søndag: III post Laurenti
18,10-14	168	Søndag: VII post natale apostolorum
18,10-14	169	Onsdag: i uge VII post natale apostolorum
18,31-43	053	Søndag: in quinquagesima
19,12-26	166	2. aug.: in natale sci. Stephani pontificis
20,1-8	197	Fredag: i uge IIII post Laurenti
21,9-19	131	2. juni: natale scorum Marcellini et Petri
21,14-19	217	9. nov.: natale sci. Theodori
21,25-33	239	Søndag: III ante natale domini
22,1-23,53	088	Onsdag: i uge 6 efter quadragesima
22,24-30	157	23. juli: natale sci. Apollonaris
24,13-35	093	Mandag: i ugen efter dom. paschæ
24,36-47	094	Tirsdag: i ugen efter dom. paschæ

JOHANNESSEVANGELIET

1,1-14	003	25. dec.: in natale domini [3. messe]
1,19-28	241	Søndag: I ante natale domini
1,29-34	013	Onsdag: i uge I post teophania
1,35-51	231	29. nov.: vigiliæ sci. Andreae
2,1-11	015	Søndag: II post teophania

2,13-25	075	Mandag: i uge 4 efter quadragesima
3,1-15	101	In pascha anotina
3,1-16	130c	Søndag: octobas de pentecosten
3,16-21	125	Mandag: i uge VII post pascha [2. pinsedag]
3,22-29	118	Onsdag: i uge V post pascha, ante ascensa dni.
4,6-42	072	Fredag: i uge 3 efter quadragesima
4,46-53	104	Fredag: i ugen efter octobas paschæ
5,1-15	060	Fredag: tamperfredag i marts
6,1-3	106	Lørdag: i ugen efter octobas paschæ
6,1-14	074	Søndag: uge 4 efter quadragesima
6,5-14	233	Søndag: VII post Cypriani
6,44-51	127	Onsdag: tamperonsdag efter pinse
7,1-13	082	Tirsdag: i uge 5 efter quadragesima
7,14-31	076	Tirsdag: i uge 4 efter quadragesima
7,32-39	081	Mandag: i uge 5 efter quadragesima
8,1-11	073	Lørdag: i uge 3 efter quadragesima
8,12-20	079	Lørdag: i uge 4 efter quadragesima
8,21-29	063	Mandag: i uge 2 efter quadragesima
8,46-59	080	Søndag: uge 5 efter quadragesima
9,1-38	077	Onsdag: i uge 5 efter quadragesima
10,1-10	126	Tirsdag: i uge VII post pascha [3. pinsedag]
10,11-16	107	Søndag: II post pascha
10,22-38	083	Onsdag: i uge 5 efter quadragesima
11,1-45	078	Fredag: i uge 4 efter quadragesima
11,47-54	084	Fredag: i uge 5 efter quadragesima
12,1-36	086	Mandag: i uge 6 efter quadragesima
12,24-26	033	12. jan.: natale sci. Vincenti
12,24-26	174	10. aug.: [natale sci. Laurenti]
12,24-26	215	1. nov.: natale Cæsaris
12,44-50	110	Fredag: in uge II post pascha
13,1-32	087	Tirsdag: i uge 6 efter quadragesima
14,1-13	108	1. maj: natale apostolorum Philippi et Iacobi
14,15-21	123	Lørdag: sabbato pentecosten
14,23-31	124	Søndag: VII post pascha, dom. pentecosten
15,1-7	105	28. april: natale sci. Vitalis
15,5-11	193	8. sep.: natale sci. Adriani
15,7-11	122	Onsdag: i uge VI post pascha
15,12-16	100	14. april: natale s. Tiburti Valeriani et Maximi
15,12-16	130a	9. juni: natale scorum Primi et Feliciani
15,12-16	135	18. juni: natale scorum Marci et Marcelliani
15,12-16	175	11. aug.: natale sci. Tiburti
15,12-25	162	30. juli: natale scorum Abdon et Sennae

15,17-25	109	3. maj: nat. s. Alexandri et Eventi et Theodoli
15,17-25	114	12. maj: natale sci. Panchrati
15,17-25	210	27. sep.: natale scorum Cosmæ et Damiani
15,17-25	227	24. nov.: natale sci. Crisogoni
15,26-16,4	121	Søndag: VI post pascha
16,5-14	115	Søndag: IIII post pascha
16,16-22	111	Søndag: III post pascha
16,20-23	175a	12. aug.: natale sci. Eupli
16,23-30	116	Søndag: V post pascha, ante ascensa domini
17,1-11	119	Onsdag: in vigiliis de ascensa domini
17,11-15	103	Onsdag: i ugen efter octobas paschæ
18,1-19,42	090	Fredag: i uge 6 efter quadragesima [langfredag]
20,11-18	096	Torsdag: i ugen efter dom. paschæ
20,19-31	098	Lørdag: i ugen efter dom. paschæ
20,24-31	099	Søndag: octobas paschæ
21,1-14	095	Onsdag: i ugen efter dom. paschæ
21,15-19	141	28. juni: vigiliæ apostolorum Petri et Pauli
21,19-24	005	27. dec.: in natale sci. Iohannis

BILAG 3: Evangelierne i første tekstrække

Efterfølgende er en oversigt over evangelierne i første tekstrække i *Den Danske Alterbog* fra 1992 med særligt henblik på at kommentere forholdet til evangelierne i evangelie-listen fra Würzburg (EW). Hvor dagen ikke findes i EW, henvises i stedet til Klausers udgave af den ældste romerske type af evangelie-listen (KP).

Oversigten følger kirkeårsrækkefølgen i alterbogen 1992, og de anførte perikoper er alterbogens evangelieperikoper til første tekst-række.

Hvor perikoperne i *Den Danske Alterbog* ikke svarer til EW, inddrages i et vist omfang evangelieperikoperne i *Missale Lundense* fra 1512 og *Palladius' alterbog* fra 1556.

1. søndag i advent: Matt. 21,1-9. EW mangler slutningen af kirkeåret, herunder også søndagene før Jesu fødsels dag. Men perikopen findes i Klausers type Pii (KP) som nr. 238 (*Ebdomada IIII ante natale domini*).
  2. søndag i advent: Luk. 21,25-36. Perikopen findes i KP som nr. 239 (*Ebdomada III ante natale domini*).
  3. søndag i advent: Matt. 11,2-10. Findes i KP som nr. 240 (*Ebdomada II ante natale domini*).
  4. søndag i advent: Joh. 1,19-28. Findes i KP som nr. 241 (*Ebdomada I ante natale domini*).
- Juleaften: Luk. 2,1-14 eller Matt. 1,18-25. KP nr. 245 til 24. december er en vigilie med evangelieperikopen Matt. 1,18-25. Denne dag er den sidste i det ordinære kirkeår ifølge den oldkirkelige evangelie-liste.
- Juledag: Luk. 2,1-14. EW begynder kirkeåret med tre gudstjenester til juledag (*In natale domini*). Evangelieperikopen til nr. 1 er Luk. 2,1-14.
- Anden juledag / Sankt Stefans dag: Matt. 23,34-39. Findes i EW som nr. 4 (*In natale s. Stephani*).
- Julesøndag: Luk. 2,25-40. Der findes ikke en tilsvarende søndag i EW. Dele af perikopen (Luk. 2,21-32) bliver brugt til julens oktav (1. januar). Se følgende.
- Nytårsdag: Luk. 2,21. Den tilsvarende dag i EW er nr. 8, hvor dagen betragtes som julens oktav (*In octobas domini*). Perikopen bruges her i en længere beskæring: Luk. 2,21-32.
- Helligtrekongers søndag: Matt. 2,1-12. Den tilsvarende dag i EW er nr. 10 (*In teophania*), som er kalenderfast til 6. januar. Evangelieperikopen er den samme.

1. søndag efter helligtrekonger: Luk. 2,41-52. Findes i EW som nr. 11 (*Dominica post teophania*) i en lidt kortere beskæring: Luk. 2,42-52.
  2. søndag efter helligtrekonger: Joh. 2,1-11. Findes i EW som nr. 15 (*Ebdomada II post teophania*).
  3. søndag efter helligtrekonger: Matt. 8,1-13. Findes i EW som nr. 21 (*Ebdomada tertia die dominico*).
  4. søndag efter helligtrekonger: Matt. 8,23-27. Findes i EW som nr. 27 (*Ebdomada III post teophania die dominico*).
  5. søndag efter helligtrekonger: Matt. 13,24-30. Findes i EW som nr. 32 (*Ebdomada V die dominico post theophania*).
- Sidste søndag efter helligtrekonger: Matt. 17,1-9. I EW er der 10 søndage efter helligtrekonger, men ikke nogen særskilt sidste søndag, som i Danmark blev indført i forbindelse med alterbogen fra 1992. Perikopen bruges i EW til tamperlørdag i marts, nr. 61.
- Søndag septuagesima: Matt. 20,1-16. Findes i EW som nr. 51 (*Die dominico*).
- Søndag seksagesima: Mark. 4,1-20. Søndagen findes i EW som nr. 52 (*In sexagesima*). Perikopen er her Luk. 8,4-15, som også blev brugt i tidligere danske alterbøger. Alterbogen 1992 skiftede til den synoptiske parallel fra Markusevangeliet.
- Fastelavns søndag: Matt. 3,13-17. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 53 (*In quinquagesima*), som har perikopen Luk. 18,31-43. Denne perikope bruges i Alterbogen 1992 til anden række. Det var Kirkeordinansen, der i Danmark efter reformationen indførte perikopen om Jesu dåb (Matt. 3,13-17) til denne søndag.
1. søndag i fasten: Matt. 4,1-11. Findes i EW som nr. 56 (*In quadragesima*).
  2. søndag i fasten: Matt. 15,21-28. Den tilsvarende søndag i EW, nr. 62, er gudstjenestefri og har ikke nogen perikope, fordi den følger efter tamperugen i marts. Matt. 15,21-28 har været brugt i alle danske alterbøger og er overtaget fra den middelalderlige tradition. Perikopen findes fx i Missale Lundense.
  3. søndag i fasten: Luk. 11,14-28. Findes i EW som nr. 68 (*Ebdomada III die dominico*).
- Midfaste søndag: Joh. 6,1-15. Findes i EW nr. 74 (*Ebdomada IIII die dominico*) i en lidt kortere beskæring: Joh. 6,1-14.
- Mariæ bebudelses dag: Luk. 1,26-38. Der findes endnu ikke en tilsvarende dag i EW. Perikopen bruges i Klausers type Pii til tamperonsdag i december (KP nr. 242).
- Palmesøndag: Matt. 21,1-9. I EW nr. 85 betragtes søndagen som 6. søndag i fasten (*Ebdomada VI die dominico*), og perikopen er en

- anden: Matt. 26,2-27,66. I KP nr. 238 bruges Matt. 21,1-9 til 1. søndag i advent (*Ebdomada IIII ante natale domini*). Perikopen Matt. 21,1-9 bruges til palmesøndag i Palladius' Alterbog 1556.
- Skærtorsdag: Matt. 26,17-30. Der er i EW nr. 89 ikke nogen perikope til dagen (*Feria V ad Lateranis conficitur crisma*).
- Langfredag: Matt. 27,31-56 eller Mark. 15,20-39. Til fredag i 6. fasteuge har EW nr. 90 (*Feria VI*) perikopen Joh. 18,1-19,42.
- Påskedag: Mark. 16,1-8. Findes i EW som nr. 92 (*Dominico paschæ*).
- Anden påskedag: Luk. 24,13-35. Findes i EW nr. 93 som tekst til mandag i påskeugen (*Feria II*).
1. søndag efter påske: Joh. 20,19-31. Perikopen findes i en lidt kortere beskæring i EW nr. 99 til påskens oktav (*Die dominico octobas paschæ*): Joh. 20,24-31.
  2. søndag efter påske: Joh. 10,11-16. Findes i EW nr. 107 som perikope til 2. søndag efter påske (*Ebdomada II post pascha*).
  3. søndag efter påske: Joh. 16,16-22. Findes i EW nr. 111 som perikope til 3. søndag efter påske (*Ebdomada III post pascha*).
- Bededag: Matt. 3,1-10. Der findes ikke i EW en helt tilsvarende dag i kirkeåret. Den nærmeste parallel er EW nr. 102 til Store Litani den 25. april (*In litania maiore*). Perikopen er her Luk. 11,5-13, der også bruges i en udvidet beskæring i en tilsvarende dag i Palladius' Alterbog 1556.
4. søndag efter påske: Joh. 16,5-15. Findes i EW nr. 115 som perikope til 4. søndag efter påske (*Ebdomada IIII post pascha*), men i en lidt kortere beskæring: Joh. 16,5-14.
  5. søndag efter påske: Joh. 16,23b-28. Findes i EW nr. 116 i en lidt længere beskæring som perikope til 5. søndag efter påske (*Ebdomada V ante ascensa domini*): Joh. 16,23-30.
- Kristi himmelfarts dag: Mark. 16,14-20. Findes i EW nr. 120 som perikope til Kristi himmelfarts dag (*Feria V in ascensa domini*).
6. søndag efter påske: Joh. 15,26-16,4. Findes i EW nr. 121 som perikope til 6. søndag efter påske (*Ebdomada VI die dominico*).
- Pinsedag: Joh. 14,22-31. Findes i EW nr. 124 til 7. søndag efter påske (*Ebdomada VII die dominico pentecosten*), men i en lidt kortere beskæring: Joh. 14,23-31.
- Anden pinsedag: Joh. 3,16-21. Findes i EW nr. 125 som perikope til mandag efter pinse (*Feria II*).
- Trinitatis søndag: Joh. 3,1-15. Findes i EW nr. 130c som perikope til pinsens oktav (*Octobas de pentecosten*), men i en lidt længere beskæring: Joh. 3,1-16. Der findes i EW endnu ikke en trinitatis søndag.

1. søndag efter trinitatis: Luk. 16,19-31. Der findes ikke i EW en søndag, der direkte svarer til denne. I EW nr. 159 bruges perikopen til fredag i 4. uge efter apostlenes dag (29. juni). I Missale Lundense bruges perikopen til 1. søndag efter trinitatis (*Dominica I post trinitatem*).
2. søndag efter trinitatis: Luk. 14,16-24. Der findes ikke i EW en tilsvarende søndag, og perikopen bruges ikke. I Missale Lundense bruges perikopen til 2. søndag efter trinitatis (*Dominica secunda post trinitatem*).
3. søndag efter trinitatis: Luk. 15,1-10. Der findes ikke i EW en tilsvarende søndag. Perikopen bruges i EW nr. 133 til fredag efter pinsens oktav. I Missale Lundense bruges perikopen til 3. søndag efter trinitatis (*Dominica tertia post trinitatem*).
4. søndag efter trinitatis: Luk. 6,36-42. Der findes ikke i EW en tilsvarende søndag. Perikopen bruges i EW nr. 130 til tamperlørdag i pinseugen. I Missale Lundense bruges perikopen til 4. søndag efter trinitatis (*Dominica IIII post trinitatem*).
5. søndag efter trinitatis: Luk. 5,1-11. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 140 til 2. søndag efter pinse (*Ebdomada II post pentecosten ante natale apostolorum*). Evangelieperikopen er her også Luk. 5,1-11.
6. søndag efter trinitatis: Matt. 5,20-26. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 144 til anden søndag efter apostlene (*Ebdomada II post natale apostolorum*). Evangelieperikopen findes her i en lidt kortere beskæring: Matt. 5,20-24.
7. søndag efter trinitatis: Luk. 19,1-10. I EW er den tilsvarende søndag nr. 149 med tredje søndag efter apostlene (*Ebdomada III*). Her er perikopen Mark. 8,1-9, som også blev brugt i *Missale Lundense* til *Dominica VII post trinitatem* og i de tidligere danske alterbøger efter reformationen.
8. søndag efter trinitatis: Matt. 7,15-21. I EW nr. 156 bruges perikopen til fjerde søndag efter apostlene (*Ebdomada IIII*).
9. søndag efter trinitatis: Luk. 16,1-9. I EW nr. 163 bruges perikopen til femte søndag efter apostlene (*Ebdomada V*).
10. søndag efter trinitatis: Luk. 19,41-48. I EW nr. 165 bruges på den tilsvarende søndag, sjette søndag efter apostlene (*Ebdomada VI*), perikopen Luk. 10,25-37. Missale Lundense har Luk. 19,41-47 til 10. søndag efter trinitatis (*Dominica X post trinitatem*).
11. søndag efter trinitatis: Luk. 18,9-14. I en lidt kortere beskæring (Luk. 18,10-14) bruges perikopen i EW nr. 168 til syvende søndag efter apostlene (*Ebdomada VII*).

12. søndag efter trinitatis: Mark. 7,31-37. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 181, første søndag efter Laurentius (*Ebdomada I post s. Laurenti*). Her bruges samme perikope: Mark. 7,31-37.
  13. søndag efter trinitatis: Luk. 10,23-37. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 188, anden søndag efter Laurentius (*Ebdomada II post s. Laurenti*). Her bruges samme perikope: Luk. 10,23-37.
  14. søndag efter trinitatis: Luk. 17,11-19. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 191, tredje søndag efter Laurentius (*Ebdomada III post s. Laurenti*). Perikopen er den samme: Luk. 17,11-19.
  15. søndag efter trinitatis: Matt. 6,24-34. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 195, fjerde søndag efter Laurentius (*Ebdomada IIII post s. Laurenti*). Evangelieperikopen er den samme, men lidt kortere: Matt. 6,24-33.
  16. søndag efter trinitatis: Luk. 7,11-17. Den tilsvarende søndag er EW nr. 199, femte søndag efter Laurentius (*Ebdomada V*). Evangelieperikopen er den samme, men lidt kortere: Luk. 7,11-16.
  17. søndag efter trinitatis: Luk. 14,1-11. Den tilsvarende søndag er EW nr. 203, første søndag efter Cyprian (*Ebdomada I post s. Cypriani*). Evangelieperikopen er den samme: Luk. 14,1-11.
  18. søndag efter trinitatis: Matt. 22,34-46. Den tilsvarende søndag er EW nr. 207, anden søndag efter Cyprian (*Ebdomada II die dominico*). Perikopen er betydeligt længere: Matt. 22,23-23,12.
  19. søndag efter trinitatis: Mark. 2,1-12. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 212, tredje søndag efter Cyprian (*Ebdomada III post s. Cypriani*). Evangelieperikopen er her Matt. 9,1-8, som også var den perikope, der blev brugt i de tidligere danske alterbøger. I alterbogen 1992 skiftede man til den synoptiske parallel fra Markusevangeliet.
  20. søndag efter trinitatis: Matt. 22,1-14. Der er ikke en tilsvarende søndag i EW. Perikopen bliver i EW brugt i en lidt kortere beskæring i nr. 49, niende søndag efter helligtrekonger (*Ebdomada VIII post theophania die dominico*): Matt. 22,2-14. Missale Lundense og Palladius' alterbog 1556 har til 20. søndag efter trinitatis Matt. 22,1-14.
  21. søndag efter trinitatis: Joh. 4,46-53. Der er ikke en tilsvarende søndag i EW. Perikopen bliver i EW brugt til nr. 104, fredag i ugen efter *octobas paschæ*. Missale Lundense og Palladius' alterbog 1556 har til 21. søndag efter trinitatis også Joh. 4,46-53.
- Alle helgens dag: Matt. 5,1-12. Der findes endnu ikke en tilsvarende dag i EW. Perikopen bliver i EW nr. 150 brugt til en helgendag, den 10. juli for *fratrum Appia Salaria*. Missale Lundense og Pal-

- ladius' alterbog 1556 har begge til Alle helgens dag: Matt. 5,1-12.
22. søndag efter trinitatis: Matt. 18,21-35. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 218, fjerde søndag efter Cyprian (*Ebdomada III post s. Cypriani*). Evangelieperikopen er den samme, men lidt kortere: Matt. 18,23-35, sådan som det også var tilfældet i de danske alterbøger før 1992.
23. søndag efter trinitatis: Matt. 22,15-22. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 222, femte søndag efter Cyprian (*Ebdomada V post s. Cypriani*). Perikopen er lidt kortere: Matt. 22,15-21.
24. søndag efter trinitatis: Matt. 9,18-26. Den tilsvarende søndag i EW er nr. 228, sjette søndag efter Cyprian (*Ebdomada VI post s. Cypriani*). Evangelieperikopen er den samme, men lidt kortere: Matt. 9,18-22.
25. søndag efter trinitatis: Matt. 24,15-28. Evangelie-listen fra Würzburg mangler slutningen af kirkeåret. Den tilsvarende søndag i Klausers type Pii er nr. 233, syvende søndag efter Cyprian (*Ebdomada VII*). Evangelieperikopen er her Joh. 6,5-14, som også blev brugt i Missale Lundense til *dominica ultima post trinitatem*. Palladius' alterbog har Matt. 24,15-28.
- Sidste søndag i kirkeåret: Matt. 25,31-46. Der findes ikke en tilsvarende søndag i de oldkirkelige perikopelister. Efter syvende søndag efter Cyprian følger umiddelbart søndage og hverdage i december forud for 25. december. I EW bruges evangelieperikopen Matt. 25,31-46 til nr. 57, mandag i ugen efter quadragesima. Og den bruges også til den tilsvarende dag i Missale Lundense.

BILAG 4: Bibliografi

I efterfølgende bibliografi er – udover den citerede litteratur – medtaget et supplerende udvalg af relevant litteratur. En mere omfattende litteraturoversigt for perioden før 1968 kan findes i faksimileudgaven af *Comes Romanus Wirziburgensis* (Thurn 1968).

- Amiet (1959), Robert: »Un 'Comes' carolingien inedit de la Haute-Italie (Paris, Bibliothèques Nationale, ms. lat. 9451)«, *Ephemerides liturgicae* 73 (1959), 335-367.
- Andrieu (1948), Michel: *Les Ordines Romani du haut moyen âge*, vol. II: *Les Textes (Ordines I-XIII)*, (Spicilegium sacrum lovaniense, fasc. 23), Louvain 1948.
- Baldovin (1987), John F.: *The Urban Character of Christian Worship – The Origins, Development, and Meaning of Stational Liturgy*, (*Orientalia christiana analecta* 228), Roma 1987. [Kap. 3 og 4, s. 105-166, handler om liturgien i byen Rom].
- Beissel (1907), Stephan: *Entstehung der Perikopen des Römischen Messbuches – Zur Geschichte der Evangelienbücher in der ersten Hälfte des Mittelalters*, Freiburg im Breisgau 1907.
- Bischoff (1952), Bernhard & Josef Hofmann: *Libri sancti Kyliani. Die Würzburger Schreibschule und die Dombibliothek im VIII. und IX. Jahrhundert*, (Quellen und Forschungen zur Geschichte des Bistums und Hochstifts Würzburg 6), Würzburg 1952.
- Böhne (1985), Winfried: »Ein neuer stadtrömischer Liturgie aus der Mitte des 7. Jahnhunderts. Das Evangeliar Malibu, CA, USA, Paul Getty-Museum, vormals Sammlung Ludwig, Katalog-Nr. IV 1«, *Archiv für Liturgiewissenschaft* 27 (1985), 35-69.
- Böhne (1989), Winfried: »Evangelientext und Capitulare evangeliorum [des Evangeliiars Heinrichs des Löwen]«, *Das Evangeliar Heinrichs des Löwen. Kommentar zum Faksimile*, ed. Dietrich Kötzsche, Frankfurt am Main 1989, 96-121.
- Böhne (1990), Winfried: »Das Perikopenbuch Kaiser Heinrichs II. in der graflich schönbornschen Bibliothek zu Pommersfelden«, *Archiv für Liturgiewissenschaft* 32 (1990), 9-26.
- Chavasse (1948), Antoine: »La carême romain et les scrutins prébaptismaux avant le IXe siècle«, *Recherches de science religieuse* 35 (1948), 325-381.
- Chavasse (1951), Antoine: »Le calendrier dominical romain au sixième siècle«, *Recherches de science religieuse* 38 (1951), 234-246, og 41 (1953), 96-122.

- Chavasse (1952a), Antoine: »La structure du carême et les lectures des messes quadragésimales dans la liturgie romaine«, *La Maison-Dieu* 31 (1952), 76-119.
- Chavasse (1952b), Antoine: »Les plus anciens types du lectionnaire et de l'antiphonaire romains de la messe. Rapports et date«, *Revue bénédictine* 62 (1952), 3-94.
- Chavasse (1981), Antoine: »L'Épistolier romain du codex de Wurtzburg«, *Revue bénédictine* 91 (1981), 280-331.
- Chavasse (1982), Antoine: »L'Évangélaire romain de 645. Un recueil. Sa composition (façons et matériaux)«, *Revue bénédictine* 92 (1982), 33-75.
- Chavasse (1989a), Antoine: »Aménagement liturgique, à Rome, au VIIe et au VIIIe siècle«, *Revue bénédictine* 99 (1989), 75-102.
- Chavasse (1989b), Antoine: »Évangélaire, épistolier, antiphonaire et sacramentaire. Les livres romains de la messe, au VIIe et VIIIe siècle«, *Ecclesia Orans* 6 (Roma 1989), 177-255.
- Chavasse (1993), Antoine: *Les lectionnaires romains de la messe au VIIe et au VIIIe siècle. Sources et dérivés*. Tome I: Procédés de confection. Tome II: Synoptique général tableaux complémentaires. (Spicilegii friburgensis subsidia 22), Fribourg Suisse 1993.
- Comes Romanus Wirziburgensis*. Facsimileausgabe des Codex M. p. th. f. 62 der Universitäts-Bibliothek Würzburg, Einführung Hans Thurn, Graz 1968.
- Den Danske Alterbog*. Autoriseret ved kgl. resolution af 12. juni 1992, (Gudstjenesteordning for Den Danske Folkekirke), København 1992.
- Duchesne (1889), L.: *Origines du cultes chrétien – Étude sur la liturgie latine avant Charlemagne*, Paris 1889.
- EW = Evangelie-listen fra Würzburg (ed. Morin 1911).
- Frere (1934), Walter Howard: *Studies in Early Roman Liturgy*, vol. II: *The Roman Gospel-Lectionary*, Oxford 1934.
- Gamber (1968), Klaus: *Codices liturgici latini antiquiores*, 2. ed., Pars I-II, (Spicilegii friburgensis subsidia 1), Freiburg Schweiz 1968.
- Gamber (1988), Klaus: *Codices liturgici latini antiquiores / Supplementum*, (Spicilegii friburgenses subsidia 1A), Freiburg Schweiz 1988.
- Klauser (1935), Theodor: *Das römische Capitulare Evangeliorum – Texte und Untersuchungen zu seiner ältesten Geschichte*, (Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen 28), Münster Westfalen 1935. [KP].
- Kunze (1947), Gerhard: *Die Gottedienstliche Schriftlesung*, Teil I: *Stand und Aufgaben der Perikopenforschung*, Göttingen 1947.

- Kunze (1955), Gerhard: »Die Lesungen«, *Leiturgia – Handbuch des evangelischen Gottesdienstes*, Zweiter Band, ed. Karl Ferdinand Müller & Walter Blankenburg, Kassel 1955, 87-180.
- Lausten (1989), Martin Schwarz: *Kirkeordinansen 1537/39. Tekstudgave med indledning og noter*, København 1989.
- Lowe (1953), E.A.: *Codices Latini antiquiores. A palaeographical guide to Latin manuscripts prior to the 9. century. Part 9. Germany: Maria Laach–Würzburg*, Oxford 1959.
- Martimort (1992), A.G.: *Les lectures liturgiques et leurs livres*, (Typologie des sources du moyen âge occidental 64), Turnhout 1992.
- Missale Lundense av år 1514*. Faksimiledition med efterskrift och register av Bengt Strömberg, Malmø 1946.
- Morin (1910), G.: »Le plus ancien Comes ou Lectionnaire de l’Eglise Romaine«, *Revue bénédictine* 27 (1910), 41-74. [Udgave af Würzburger Comes = W].
- Morin (1911), G.: »Liturgie et basiliques de Rome au milieu du VIIe siècle d’après les listes d’évangiles de Würzburg«, *Revue bénédictine* 28 (1911), 296-330. [Udgave af evangelie-listen fra Würzburg = EW].
- Nielsen (2020), Bent Flemming: *Højmissen. Historie og teologi*, København 2020.
- Palladius (1556), Petrus: *Søndagers Oc hellige dagers Episteler oc Euangelia met Collecter ...* Weydeborgh M.D.LVI. Alterbogen anvendes i faksimileudgave af Lis Jacobsen: Peder Palladius, *Den ældste danske Alterbog 1556*, København 1918.
- Palazzo (1998), Eric: *A History of Liturgical Books from the Beginning to the Thirteenth Century*, Minnesota 1998. [Fransk original 1993].
- Pamelius (1675), Jacobus: *Rituale ss. patrum latinorum, sive liturgicon latinum ...*, tom. I-II, Coloniae 1675. [1. udgave Köln 1571].
- Pedersen (1529), Christiern: *Det Ny Testamente, Jhesu Christi ord oc Euangelia som ...*, Antwerpen 1529. Jeg bruger en facsimileudgave: *Det Ny Testamente, oversat af Christiern Pedersen*, med indledninger af Bertil Molde og Volmer Rosenkilde, København 1950.
- Ranke (1847), Ernst: *Das kirchliche Pericopensystem aus den ältesten Urkunden der Römischen Liturgie dargelegt und erläutert*, Berlin 1847.
- Register 1524 = *Eet Register paa alle Epistle oc Euangelia som lessis oc predickis i then hellige kircke alle Søndage oc hellige dage offwer the gantze aar ...* [Rostock: Michaelis-Brødrene, c. 1524].
- Romano (2014), John F.: *Liturgy and Society in Early Medieval Rome*, Farnham 2014.

- Rothe (1839), Guilm. [Wilh.): *De pericoparum, quæ hodie in ecclesia Danorum usurpantur origene*. Resp. Joh. Guilm. Schoeler, Havnæ 1839 [theol. disp.].
- Rothe (1878), Wilh.: *Det danske Kirkeaar og dets Pericoper, en Haandbog for Prædikanter og Kirkegjængere*, 4. Udg., Kjøbenhavn 1878. [1. udg. Kbh. 1836].
- Rusch (1970), William G.: »A Possible Explanation of the Calendar in the Würzburg Lectionary«, *The Journal of Theological Studies*, NS 21 (1970), 105-111.
- Thodberg (1973), Christian: »Epistelens plads og mening i gudstjenesten«, *Haderslev Stiftsbog*, 2. rk. 8 (Haderslev 1973), 71-82.
- Thodberg (1974), Christian: »1. Textrækkes oprindelse og teologi som impuls til en perikopereform i dag«, *Præsteforeningens Blad* 64 (1974), 49-60.
- Thodberg (1982), Christian: »Perikopevalgets tekstforståelse og Ny Testamente med særligt henblik på dåben«, *Dåben i Ny Testamente*, red. af Sigfred Pedersen, Århus 1982, 266-291.
- Thodberg (1986), Christian: »Liturgihistorisk oversigt over 1. tekst-rækkes oprindelse«, *Fra tekst til prædiken*, prædikenvejledning til 1. tekstrække, red. af Niels Jørgen Cappelørn, København 1986, 9-21.
- Thodberg (2000), Christian: »De gudstjenstlige læsninger som bibelsk teologi«, *Bibelsk teologi*, red. af Sigfred Pedersen, Århus 2000, 257-299.
- Thodberg (2010), Christian: »Fra Byzans til Luther. Fra det udeladte evangelium om Jesu dåb til Luthers dåbssalme«, *Arven fra Byzans*, red. af Øystein Hjort, Århus 2010, 307-315.
- Thurn (1968), Hans: »Einführung«, *Comes Romanus Wirziburgensis*. Facsimileausgabe des Codex M. p. th. f. 62 der Universitäts-Bibliothek Würzburg, Graz 1968, 7-34.
- Thurn (1984), Hans: *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Würzburg*. Bd. 3.1: Die Pergamenthandschriften der ehemaligen Dombibliothek, Wiesbaden 1984.
- Villadsen (1986), Holger: »Skrifternes segl – En oversigt over de bibelske læsninger i østkirkens gudstjeneste i 4.-8. århundrede«, *Patristica Nordica* 2 (Lund 1986), 107-138.
- Villadsen (1989), Holger: »Brugen af Det gamle Testamente i det ældste lektionar fra Jerusalem«, *Overleveringen fra Herren*, udg. af Udvalget for Konvent for Kirke og Theologi, Sabro 1989, 35-57.
- Villadsen (1991), Holger: »Det tidlige perikopesystem i Konstantinopel ifølge Severian af Gabala«, *Florilegium patristicum*, en festskrift till Per Beskow, udg. af Gösta Hallonsten m.fl., Delsbo 1991, 233-257.

- Villadsen (2009), Holger: *Würzburger Comes. En brik til historien om første tekstrække*, (Patristik 10) 2009.
Internetpublikation: www.patristik.dk/Patristik.10pdf.
- Villadsen (2010), Holger: *Perikoper og kirkeår i oldkirken. Jerusalem, Konstantinopel og Rom*, København 2010. [Samleværk med bl.a. ovenstående artikler fra 1986, 1989, 1991 og 2009].
- Vogel (1986), Cyrille: *Medieval Liturgy – An Introduction to the Sources*, Revised and Translated by William G. Storey and Niels Krogh Rasmussen, Washington D.C. 1986.
- Willis (1962), G.G.: *St. Augustine's lectionary*, (Alcuin Club Collections 44), London 1962.
- Willis (1968), G.G.: *Further Essays in Early Roman Liturgy*, (Alcuin Club Collections 50), London 1968. [Heri især »Roman Stational Liturgy«, s. 1-87].
- Wilmart (1913), A.: »Le Comes de Murbach«, *Revue bénédictine* 30 (1913), 25-69.
- Wilmart (1937), André: »Le lectionnaire d'Alcuin«, *Ephemerides liturgica* 51 (1937), 136-197.